МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра аудиту

ІВАНІЦЬКА Ілона Юріївна

Облік, аналіз та аудит діяльності неприбуткових комунальних підприємств / Accounting, analysis and audit of non-profit municipal enterprises

спеціальність: D1 - Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма - Аудит та державний фінансовий контроль

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ОАДФКм-21
І. Ю. Іваніцька

Науковий керівник:
д.е.н., професор, М. Р. Лучко

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"___" _____20____р.

Завідувач кафедри
В. М. Панасюк

ТЕРНОПІЛЬ - 2026

ЗМІСТ

Вступ 3

РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ КНП ЯК ОБ"ЄКТ ОБЛІКУ Й АУДИТУ 6

1.1. КНП в умовах сталого розвитку країни: сутність, зміст й класифікація 6

1.2. Обліково-аналітичне забезпечення управлінської діяльності КНП 14

РОЗДІЛ ІІ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДІЯЛЬНОСТІ КНП 21

2.1. Облік перетворення(створення) КНП 21

2.2. Облік діяльності КНП 26

2.3. Облік фінансових результатів діяльності та формування звітності 36

РОЗДІЛ ІІІ. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЗВІТНОСТІ КНП ТА ЇЇ АУДИТ 39

3.1. Звітність КНП та її аналіз 39

3.2. Аудит фінансової звітності КНП 43

3.3. Можливості використанні ШІ в аудиті 51

Висновки 58

Список літератури 61

Додатки 66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформування системи охорони здоров’я України та зміна механізмів її фінансування зумовили масову автономізацію закладів охорони здоров’я шляхом їх перетворення з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства (КНП). Набуття статусу суб’єктів некомерційного господарювання докорінно змінило методологічні засади формування облікової політики таких підприємств: вони перейшли на загальний план рахунків бухгалтерського обліку та національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), зберігаючи при цьому статус неприбуткових організацій та особливий порядок використання цільового фінансування, зокрема коштів за програмою медичних гарантій від НСЗУ.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів, воєнних викликів та орієнтації держави на принципи сталого розвитку зростають вимоги до прозорості, достовірності й оперативності обліково-аналітичної інформації, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень. Водночас стрімка цифровізація економіки та впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) формують нові підходи до проведення аудиту фінансової звітності, даючи змогу перейти від вибіркових перевірок до суцільного моніторингу господарських операцій і підвищення якості аудиторських доказів. Потреба у комплексному теоретико-методичному обґрунтуванні обліку, фінансового аналізу та аудиту діяльності КНП з урахуванням сучасних цифрових інструментів визначає актуальність обраної теми магістерської роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень, методичних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та аудиту діяльності комунальних некомерційних підприємств із використанням сучасних інструментів аналізу даних та штучного інтелекту.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

розкрити економічну сутність, зміст, класифікацію та особливості функціонування КНП в умовах сталого розвитку України;

визначити роль і структуру обліково-аналітичного забезпечення управлінської діяльності КНП;

дослідити порядок документального оформлення та бухгалтерського обліку процесів створення (перетворення) комунальних некомерційних підприємств;

систематизувати методику бухгалтерського обліку доходів, витрат, цільового фінансування та фінансових результатів поточної діяльності КНП;

охарактеризувати склад фінансової звітності КНП та провести фінансовий аналіз показників діяльності досліджуваного підприємства;

узагальнити організаційно-методичні засади проведення аудиту фінансової звітності КНП та оцінки ризиків суттєвого викривлення;

обґрунтувати перспективи та визначити напрями застосування технологій штучного інтелекту в процесі аудиту діяльності КНП.

Об’єктом дослідження є процеси бухгалтерського обліку, формування та аналізу фінансової звітності, а також аудиту діяльності комунальних некомерційних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та організаційно-практичних аспектів ведення бухгалтерського обліку, проведення фінансового аналізу та аудиту діяльності КНП із застосуванням технологій штучного інтелекту.

Методи дослідження. У процесі виконання магістерської роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: *історико-логічний метод* та *метод термінологічного аналізу* - для уточнення сутності та класифікації КНП; *системний підхід* та *групування* - для дослідження обліково-аналітичного забезпечення управління та обліку операцій зі створення і функціонування КНП; *методи фінансового аналізу* (горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний) - для оцінки майнового стану та результатів діяльності підприємства за даними звітності; *методи аудиторської перевірки* (документальна перевірка, аналітичні процедури, тестування засобів контролю) - для розробки рекомендацій щодо аудиту фінансової звітності та інтеграції ШІ-

інструментів; *табличний і графічний методи* - для наочного подання результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України (Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»), Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти аудиту та управління якістю (МСА, МСК), наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, офіційні статистичні дані, а також установчі документи, облікові регістри та фінансова звітність

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні методичних підходів до організації бухгалтерського обліку та аналізу фінансових результатів діяльності КНП в умовах некомерційного господарювання, а також у систематизації процедур застосування технологій штучного інтелекту (суцільного тестування транзакцій, виявлення аномалій у використанні бюджетних і страхових коштів) під час проведення аудиту фінансової звітності закладів охорони здоров'я.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки та пропозиції спрямовані на підвищення достовірності облікової інформації, зниження ризиків втрати статусу неприбуткової організації та оптимізацію аудиторських процедур у діяльності КНП. Окремі результати дослідження впроваджено в практичну діяльність КНП ТМЛ №2.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (що налічує *33* найменування) та *4* додатків. Загальний обсяг роботи становить *74* сторінки комп'ютерного тексту. Робота містить *7* таблиць.

РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ КНП ЯК ОБ”ЄКТ ОБЛІКУ Й АУДИТУ

1.1.КНП в умовах сталого розвитку країни: сутність, зміст й класифікація

Беззаперечно, що розвиток збалансованого суспільного поступу безпосередньо залежить від інтенсивної розбудови інститутів громадянського суспільства, що формують некомерційний, або так званий третій сектор економіки. У вітчизняних реаліях цей сектор охоплює сукупність неприбуткових суб'єктів, які виконують значущу функцію у процесі становлення ринкової системи, оскільки орієнтовані на досягнення соціальних, гуманітарних, благодійних та інших суспільно корисних цілей. У цьому контексті особливої наукової та практичної актуальності набуває вдосконалення обліково-аналітичного інструментарію управління такими організаціями.

У науковому дискурсі для опису зазначеного феномену застосовуються такі категорії, як «некомерційний сектор», «громадські інституції» та «неприбуткові установи». Спільним для цих дефініцій є те, що вони характеризують суб’єктів, для яких генерування прибутку та його подальший розподіл між засновниками не є пріоритетним орієнтиром. Натомість їхня діяльність спрямована на вирішення гуманітарних, наукових, освітніх та інших загальносуспільних завдань. З огляду на це, для реалізації дослідницьких цілей доцільно детально розглянути специфіку функціонування неприбуткових організацій.

Нормативно-правова база України оперує диференційованою термінологією для ідентифікації цих суб'єктів:

1. об’єднання громадян - узагальнювальне поняття, що охоплює громадські формування, профспілки та політичні партії;

2. громадські організації - це добровільні союзи, де люди об'єднують зусилля, щоб разом захищати те, що для них важливо: від щоденних життєвих потреб до духовних і культурних цінностей.

3. благодійні організації - недержавні структури, що провадять доброчинну діяльність;

4. непідприємницькі товариства - цивільно-правова категорія для означення суб'єктів, що не отримують прибуток;

5. неприбуткові організації - найбільш інтегроване поняття, яке всебічно відображає сутність аналізованих об’єктів.

Діяльність некомерційних інституцій виступає фундаментальною ознакою демократичного устрою. Розвиток громадських і волонтерських ініціатив забезпечує активне залучення громадян до модернізації суспільних відносин. Такі об'єднання стають своєрідним містком порозуміння між владними кабінетами та звичайними людьми, беручи під своє крило інтереси кожного громадянина. Вони виступають надійним запобіжником, який не дозволяє державі повністю підпорядкувати собі найважливіші сфери нашого життя, та водночас тримають руку на пульсі дій чиновників завдяки неупередженому нагляду.

На рівні всієї країни їхній вплив важко переоцінити. Хоча ці спілки безпосередньо не створюють матеріальних товарів, їхнє покликання - бути мудрими розпорядниками: збирати й спрямовувати фінанси, знання та ресурси туди, де суспільство потребує цього найбільше. Крім того, вони є інтелектуальним рупором громади, який допомагає державі почути чітку й узгоджену позицію людей щодо подолання гострих соціальних та економічних викликів.

Комунальне некомерційне підприємство (КНП) становить базову організаційно - правову модель функціонування публічних закладів з охорони здоров'я в нашій державі, що укорінилася внаслідок системної реформи та автономізації галузі.

Нижче нами представлено системно-структурний аналіз та детальну характеристику означеної форми господарювання.

I. Правовий статус та сутнісні ознаки

1. Форма власності - муніципальна власність (засновником виступає відповідна територіальна громада в особі представницьких органів - міських, селищних, районних чи обласних рад).

2. Характер діяльності. Суб'єкт господарювання, що здійснює некомерційну діяльність, спрямовану на досягнення суспільно значущих результатів (забезпечення населення медичною допомогою) без мети отримання та розподілу прибутку.

3. Організаційна самостійність - КНП є суб’єктом господарювання, який має свій баланс, рахунок у банку та у Державної казначейської служби, свою печатку та закріплене за нею майно.

II. Фінансово-економічна модель

Економічна модель КНП характеризується значно вищим рівнем фінансової автономії порівняно з традиційними бюджетними установами:

1. Ключовий інструмент фінансування складають договірні відносини з НСЗУ у межах Програм щодо медичних гарантій за принципом «фінансування закладу відповідно до обсягу наданих послуг».

2. Альтернативні джерела надходження ресурсів це надання платних послуг (у межах, чітко регламентованих чинним законодавством), трансферти з місцевих бюджетів (фінансування цільових програм, покриття видатків на комунальні послуги, модернізація матеріально-технічної бази), благодійні внески, гранти та страхові ренти.

3. Специфіка некомерційного статусу. Усі отримані фінансові ресурси акумулюються виключно для забезпечення статутної діяльності (оплата праці, медикаментозне забезпечення, реновація інфраструктури) та не підлягають дистрибуції між засновниками чи персоналом.

III. Архітектоніка управління

Управлінська структура КНП оптимізована під сучасні вимоги корпоративного менеджменту. Вона складається у відповідності до вимог так.

1. Засновник (Орган місцевого самоврядування). Здійснює стратегічний контроль (прийняття рішень про створення, реорганізацію чи ліквідацію, затвердження статуту) та моніторинг ефективності використання комунального майна.

2. Керівник (Генеральний директор / Директор). Обирається на відкритих конкурсних засадах та здійснює операційне керівництво на контрактній основі, самостійно формуючи штатний розпис та розпоряджаючись фінансовими активами.

3. Колегіальний контролюючий орган (Спостережна / Наглядова рада) - створюється для забезпечення громадського контролю, захисту прав пацієнтів та нагляду за фінансово-господарською діяльністю установи.

IV. Компаративний аналіз. Бюджетна установа та КНП.

V. Системні переваги та потенційні виклики

Домінуючі позитивні аспекти це насамперед розширення можливостей для диверсифікації джерел фінансування (зокрема через легалізацію платних послуг), варіативність систем матеріального стимулювання та мотивації медичного персоналу, високий рівень операційної автономії у виборі контрагентів, закупівлі обладнання та визначенні стратегії розвитку. До потенційних ризиків та викликів слід віднести значну залежність фінансової стабільності від розміру й якості надання наданих медичних послуг (небезпека дефіциту ліквідності у разі низького попиту), потребу в інтеграції високопрофесійного менеджменту (маркетинговий аналіз, правове забезпечення, фінансове планування) та зростання конкурентного тиску з боку інших суб'єктів ринку медичних послуг, зокрема приватного сектору.

Таблиця 1.1

Бюджетна установа vs КНП

Критерій	Бюджетна установа (старий формат)	КНП (сучасний формат)
Фінансування	За кошторисом (постатейне розподілення)	На основі договорів за надані послуги (з НСЗУ)
Використання коштів	Суворі обмеження за статями КЕКВ	Відносна самостійність у межах затвердженого фінансового плану
Штатний розпис	Сувора відповідність типовим штатам	Формується закладом самостійно під реальні потреби
Заробітна плата	Тарифна сітка	На основі Колективного договору (можливі премії та бонуси)
Рахунки	Тільки в Казначействі	У Казначействі та/або комерційних банках

Комунальне некомерційне підприємство «Тернопільська комунальна міська лікарня №2» репрезентує собою провідний багатопрофільний лікувально-профілактичний заклад обласного центру, що гарантує отримання спеціалізованої висококваліфікованої стаціонарної та амбулаторно-поліклінічної допомоги населенню Тернополя та регіону.

КНП «Тернопільська комунальна міська лікарня №2» належить до репрезентативних лікувально-профілактичних закладів Західного регіону України, розпочавши свою діяльність 19 січня 1975 року. Інфраструктура установи представлена єдиним архітектурним комплексом, де кілька корпусів інтегровані між собою за допомогою з'єднувальних переходів. Таке планувальне рішення оптимізує внутрішню логістику, покращує умови перебування пацієнтів та сприяє підвищенню ергономічності праці медичного персоналу. Показник річної госпіталізації та амбулаторного обслуговування становить понад 15 000 пацієнтів із числа жителів Тернополя та прилеглих територій.

Упродовж тривалого періоду функціонування медичний заклад зазнав суттєвої системної модернізації, еволюціонувавши з міської лікарні загального типу в сучасний багатопрофільний центр надання спеціалізованої допомоги. Високі стандарти діяльності установи неодноразово діставали верифікацію на національному та міжнародному рівнях. Зокрема, у 2012 році заклад було відзначено міжнародною нагородою «Визнання року» за вагомий внесок у розвиток системи охорони здоров'я нашої країни. У 2021 році лікарня здобула першість у Всеукраїнському рейтингу медичних установ у категорії «Кращий заклад спеціалізованої медичної допомоги» та стала лауреатом престижної галузевої премії Public Health Awards.

На сучасному етапі лікарня функціонує як диверсифікований лікувально-діагностичний комплекс, що забезпечує надання медичних послуг за 24 клінічними напрямами. Структурна архітектура закладу охоплює профільні відділення кардіології, неврології, ортопедії, хірургії, інтенсивної терапії, діагностики, реабілітації та інші підрозділи. Кадровий потенціал підприємства налічує понад тисячу фахівців, науково-практична діяльність яких спрямована

на забезпечення високих стандартів медичного обслуговування та імплементацію передових терапевтичних методологій.

Нижче наведено структуровану науково-практичну характеристику установи з урахуванням її правового статусу та специфіки функціонування:

1. Адміністративно-територіальні відомості та локація

Офіційне найменування: Комунальне некомерційне підприємство «Тернопільська комунальна міська лікарня №2».

Юридична адреса: 46023, Тернопільська обл., м. Тернопіль, вул. Романа Купчинського, 14.

Режим функціонування: Безперервний (цілодобовий) - для стаціонарного сектору та підрозділів невідкладної (ургентної) медичної допомоги.

2. Структурно-функціональна організація та спектр послуг

Маючи статус багатопрофільної установи, лікарня володіє інтегрованою структурою підрозділів, які забезпечують повний цикл лікувально-діагностичного процесу. Стаціонарний сектор охоплює відділення терапевтичного, хірургічного, кардіологічного, неврологічного та інших профілів (здійснення планової госпіталізації та надання ургентної медичної допомоги). Амбулаторно-поліклінічний блок забезпечує консультативну підтримку пацієнтів лікарями вузьких спеціалізацій. Діагностичний комплекс включає сучасні лабораторні дослідження, ультразвукову, рентгенологічну та функціональну діагностику.

3. Особливості діяльності в статусі комунального некомерційного підприємства (КНП) полягають в наступному.

Взаємодія з НСЗУ - заклад виступає офіційним контрагентом Національної служби здоров'я України. Це гарантує пацієнтам доступ до безоплатного пакету медичних послуг у межах Програми медичних гарантій (за умови наявності відповідного електронного направлення від лікаря первинної ланки або профільного спеціаліста).

Фінансово-господарська автономія - підприємство самостійно розробляє фінансовий план, здійснює розподіл ресурсів, отриманих за договорами з НСЗУ

та з муніципального бюджету (спрямованих на реалізацію цільових програм і модернізацію інфраструктури). Окрім цього, лікарня уповноважена надавати додаткові платні послуги згідно з чинним законодавством (зокрема, проведення профілактичних оглядів поза програмою державних гарантій).

Система управління - адміністрування закладу покладено на керівника (директора), який призначається на посаду органом місцевого самоврядування на конкурсній основі. Трудові відносини всередині колективу регулюються колективним договором.

Децентралізація та набуття автономії комунальними некомерційними підприємствами (КНП) у частині стратегічного планування та диверсифікації фінансових ресурсів є ключовим вектором реформування вітчизняної медичної галузі. Водночас зазначена самостійність суб'єктів господарювання лімітується нормами чинного законодавства, положеннями статуту установи, а також регуляторними вимогами Національної служби здоров'я України (НСЗУ) та рішеннями органів місцевого самоврядування.

Процедура розробки та затвердження фінансового плану КНП полягає в наступному. Базовим інструментом, що регламентує процеси акумуляції та розподілу фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, є його «Фінансовий план. Він включає в себе такі етапи розробки.

1. Фінансово-економічні підрозділи спільно з менеджментом установи здійснюють розрахунок та прогнозування обсягів доходної та видаткової частин бюджету підприємства на плановий період.

2. Моделювання доходної частини базується на сукупному аналізі очікуваних надходжень від реалізації пакетів медичних послуг за договорами з НСЗУ, прогнозованих обсягів надання платних послуг, орендної плати та трансфертів із місцевого бюджету.

3. Проєкт фінансового плану подається для подальшого розгляду та погодження власнику (засновнику) або уповноваженому органу управління (зокрема, профільному управлінню охорони здоров'я).

Фінансовий документ підлягає обов'язковому затвердженню органом місцевого самоврядування або його уповноваженим виконавчим органом.

У разі виникнення об’єктивних відхилень фактичних показників від планових (зокрема, за умов розширення спектра послуг за контрактом із НСЗУ або залучення додаткових цільових субсидій), до фінансового плану вносяться відповідні корективи згідно з установленим регламентом.

Окремо розглянемо специфіку розподілу фінансових ресурсів, отриманих від НСЗУ. Кошти, що надходять від НСЗУ, позиціонуються як еквівалент оплати за фактично надані медичні послуги (а не як безповоротне бюджетне фінансування), що забезпечує підприємству високий рівень операційної незалежності. Усі отримані ресурси депонуються виключно для забезпечення статутних цілей установи, що унеможливлює розподіл отриманого фінансового результату (прибутку) між засновниками. Видатки на оплату праці це забезпечення матеріального стимулювання персоналу (основна заробітна плата, надбавки, преміювання), умови виплати яких регулюються Колективним договором установи. Операційні витрати включають закупівлю лікарських засобів, виробів медичного призначення, хімічних реактивів та дезінфікуючих матеріалів. На розвиток інфраструктури спрямовуються кошти на модернізацію та обслуговування медичного обладнання, оплата супутніх послуг (інформаційні технології, безпека, юридичний супровід), а також фінансування програм підвищення кваліфікації кадрів.

На відміну від ресурсів НСЗУ, фінансування з місцевого бюджету має суворо імперативний (цільовий) характер. Суб'єкт господарювання позбавлений права вільно перерозподіляти ці асигнування. Місцева фінансова підтримка надається у формі цільових програм або внесків до статутного капіталу за такими напрямами:

1. Компенсація витрат на енергоносії - оскільки власником майна підприємства є відповідна територіальна громада, на неї покладається обов'язок щодо фінансування витрат на утримання інфраструктури та оплату комунальних послуг КНП.

2. Капітальні інвестиції включають в себе проведення капітальних ремонтів, реконструкцій та реновацій будівель (впровадження заходів із термомодернізації, облаштування об'єктів цивільного захисту, забезпечення безбар'єрності), придбання високовартісного медичного обладнання (рентгенологічних систем, КТ, МРТ, ангіографів тощо).

3. Локальні соціальні програми це забезпечення визначених категорій населення медикаментами за пільговими рецептами (зокрема, при онкологічних та орфанних захворюваннях), фінансування спеціалізованої допомоги (наприклад, пільгового зубопротезування), видатки на реалізація муніципальних програм залучення та підтримки медичних кадрів (надання житла, додаткове матеріальне стимулювання.

Разом з тим, розширення господарської самостійності КНП супроводжується посиленням багаторівневого контролю.

Контроль з боку НСЗУ передбачає обов'язкове щоквартальне звітування про фінансово-господарські результати. У разі виявлення фактів нецільового використання коштів або недотримання умов договору щодо відповідності матеріально-технічної бази, НСЗУ має право застосувати штрафні санкції або ініціювати розірвання договірних відносин.

Муніципальний контроль належить до компетенції Засновника (місцева рада), котрий здійснює регулярний моніторинг виконання затвердженого фінансового плану, заслуховує звітність виконавчого органу (директора) та ініціює проведення зовнішнього аудиту.

Суспільний нагляд проводить Наглядова рада. У разі її функціонування, цей колегіальний орган забезпечує прозорість розподілу фінансових ресурсів та дотримання прав пацієнтів.

1.2. Обліково-аналітичне забезпечення управлінської діяльності КНП

Ефективне функціонування сучасних суб’єктів господарювання, зокрема КНП, безпосередньо залежить від якості їхнього обліково-аналітичного

забезпечення. Цей феномен слід розглядати як упорядковану систему акумулювання, систематизації, інтерпретації та експертизи фінансових даних, яка гарантує належний обсяг і достовірність інформації, необхідної для оперативного та стратегічного управління діяльністю організації.

Обліково-аналітична система становить собою інтегровану сукупність методологічних інструментів, що реалізують специфічні внутрішні та загальносистемні функції менеджменту. Її базисом виступають масиви бухгалтерських та оперативних відомостей, які у поєднанні зі статистичною, виробничою та довідковою інформацією слугують підґрунтям для всебічного економічного аналізу. Відтак, функціонування цієї системи спрямоване на збір, структурування та оцінювання різнопланових інформаційних потоків для обґрунтування управлінських рішень на мікро- та макроекономічному рівнях.

Як субсистема загального менеджменту підприємства, обліково-аналітичне забезпечення інтегрує облікові й аналітичні чинники в єдиний безперервний цикл, що реалізується фахівцями фінансово-економічних служб. Це дає змогу здійснювати експрес-мікроаналіз безпосередньо в процесі поточної діяльності та оперативно реагувати на виклики середовища. Ключовим критерієм проектування такої системи є раціональне співвідношення між витратами на її утримання та очікуваним економічним ефектом. Необхідність практичного впровадження обліково-аналітичної системи зумовлена її визначальним значенням для досягнення стратегічних цілей підприємства – ефективне використання виділених ресурсів.

Обліково-аналітична система репрезентує собою інтегровану структуру, компоненти якої перебувають у постійній взаємодії та взаємозалежності, утворюючи синергетичну цілісність. На наше переконання, архітектуру цієї системи доцільно розглядати як сукупність таких елементів:

Бухгалтерський облік + Економічний аналіз + Внутрішній Контроль та Аудит.

Обліковий складник системи виконує інформаційну функцію для внутрішніх і зовнішніх суб'єктів, уможливлюючи детальний аналіз окремих

господарських операцій та всебічне оцінювання динаміки розвитку підприємства.

Аналітичний блок цієї системи інтегрує два ключові елементи: масив деталізованих показників аналітичного бухгалтерського обліку та систему параметрів, одержаних у процесі реалізації управлінських функцій аналізу й синтезу. Відповідно, науковий дискурс трактує «обліково-аналітичну інформацію» як інтегровану сукупність даних, що генеруються бухгалтерським обліком та інструментами економічного аналізу.

Головне призначення обліково-аналітичного супроводу полягає в оптимізації діяльності некомерційних інституцій та підвищенні якості послуг, що ними надаються.

У структурі управлінського інструментарію облік виконує роль базового інформаційного забезпечення. Його функціонування в межах загальної системи менеджменту має ґрунтуватися на системному підході. Це передбачає трактування обліку, з одного боку, як автономного компонента (підсистеми) загальної інформаційної платформи, а з іншого - як самостійної цілісної системи, що складається з низки внутрішніх елементів. Реалізація глобальних цілей управління вимагає підпорядкування облікових процесів загальним завданням організації, за умови паралельного вдосконалення внутрішньої структури обліку та нарощування його організаційно-інформаційного потенціалу.

Відповідно до нормативно-правових вимог профільного законодавства, зокрема ЗУ Про бух облік, обов’язок щодо ведення обліку та подання звітності поширюється на всіх юридичних осіб. Оскільки некомерційні організації мають статус юридичної особи, вони провадять цю діяльність на загальних засадах, зважаючи на відсутність окремих спеціалізованих стандартів для цієї категорії. Проте існує специфіка для бюджетних установ, які також належать до неприбуткового сектору. Якщо приватні суб'єкти господарювання мають свободу вибору між національними та міжнародними стандартами, то бюджетні організації зобов’язані застосовувати виключно національні стандарти для державного сектору та використовувати відповідний бюджетний План рахунків.

Верифікована первинна документація систематизується в хронологічній послідовності та слугує основою для формування ордерів чи накопичувальних відомостей) із постійною нумерацією. Відображення господарських операцій здійснюється як індивідуально (за кожним окремим документом), так і узагальнено (за групами однотипних документів).

Стосовно інструментарію методології бухгалтерського обліку, то в українському науковому дискурсі традиційно виокремлюють вісім базових компонентів: документування, інвентаризацію, оцінку, калькулювання, систему рахунків та подвійний запис, а також балансове узагальнення й фінансову звітність. Практична реалізація цих елементів безпосередньо залежить від специфіки конкретної облікової системи. При цьому визначальний вплив на формування облікової політики мають такі фундаментальні принципи, як нарахування та відповідність доходів і витрат, повне висвітлення інформації, послідовність, обачність, а також пріоритет змісту над формою.

КНП володіють законодавчим правом самостійно визначати формат ведення обліку - за повною або спрощеною моделлю. Для повної системи обліку властиво:

1. Використання синтетичних рахунків та деталізація інформації на рівні субрахунків, які можуть модифікуватися й розширюватися відповідно до положень Інструкції про застосування Плану рахунків з метою забезпечення уніфікації відображення однотипних господарських операцій.

2. Обов'язкове залучення рахунків класів 0–7 для некомерційних організацій, що здійснюють різнопланову діяльність, що зумовлює потребу в детальному аналітичному обліку.

3. Альтернативність у застосуванні рахунків класу 9 «Витрати діяльності» самостійно або в інтеграції з класом 8. Використання восьмого класу забезпечує можливість глибокого поелементного аналізу витрат, хоча й дещо ускладнює обліковий процес через збільшення кількості бухгалтерських проведень.

До кола обов'язкових обов'язків керівника установи належить:

1. Забезпечення первинної фіксації всіх господарських операцій та контроль за виконанням персоналом законних вказівок головного бухгалтера (чи іншої уповноваженої особи) стосовно оформлення й подання облікової документації;

2. Затвердження переліку посадових осіб, які мають право підпису первинних документів на відпуск матеріальних цінностей, рух коштів чи інших активів.

Персональну відповідальність за коректність, достовірність інформації та дотримання встановлених термінів документообігу несуть безпосередні автори й підписанти відповідних первинних документів.

Первинний облік базується на використанні типових та спеціалізованих форм, затверджених профільними державними відомствами. Водночас допускається застосування самостійно створених бланків документів, за умови наявності в них усіх обов'язкових законодавчих реквізитів.

Оптимізація процесу цільового використання фінансових ресурсів у некомерційних організаціях безпосередньо пов’язана з дієвим контролем за виконанням кошторисних показників доходів і витрат. Ефективність такого контролю залежить від якості, достовірності та повноти сформованої облікової інформації.

Важливим компонентом системи контролю та аудиту виступає аналітична діяльність. Проте інструментарій та методи, розроблені для суб’єктів комерційного сектору, часто виявляються малоефективними у специфічних умовах функціонування некомерційних організацій.

Етимологічно поняття «аналіз» (від грецького «analisis» - розклад, розчленування) трактується як науково-дослідний метод, що полягає в уявному або фактичному поділі цілісного об'єкта на складові елементи для детального вивчення їхніх властивостей, характеристик та взаємозв'язків. Така декомпозиція дозволяє розкрити внутрішню сутність досліджуваного явища та визначити чинники, що зумовлюють його динаміку.

Самостійною науковою галуззю є економічний аналіз, який становить систематизовану сукупність знань, спрямованих на дослідження господарських процесів, що розвиваються під впливом як об'єктивних економічних законів, так і суб'єктивних факторів.

Діяльність некомерційних установ характеризується низкою специфічних особливостей, які визначають як структурування облікової системи, так і вибір аналітичних підходів.

У науковому дискурсі загальноприйнятим є поділ аналізу господарської діяльності на фінансовий та управлінський. Базою фінансового аналізу виступає оцінювання параметрів фінансового стану суб'єкта. Він фокусується на дослідженні всього обсягу фінансових ресурсів через систему показників їхньої наявності, розміщення та ефективності використання. Управлінський аналіз, своєю чергою, спрямований на оцінювання раціональності та результативності менеджменту господарських операцій.

Автономний статус аналізу як керівної функції в некомерційному секторі зумовлений також специфікою його предмета та методології.

Предметом аналітичного дослідження є господарські процеси та явища незалежно від форми їхнього інформаційного відображення. Інакше кажучи, економічний аналіз вивчає взаємозв'язки у сферах матеріально-технічного забезпечення, виробництва, збуту та управління. Методологічний апарат аналізу суттєво відрізняється від контрольного. До ключових особливостей аналітичного методу належать: системне дослідження техніко-економічних та організаційних чинників у розрізі окремих груп ресурсів; оцінювання їхнього впливу на результуючі показники; виявлення причинно-наслідкових зв'язків; пошук внутрішніх резервів, а також розроблення рекомендацій щодо оптимізації діяльності установи.

Еволюція ринкових відносин та трансформація фінансово-економічного інструментарію призвели до суттєвого розширення предметного поля, об’єктів та завдань аналізу. В умовах ринкової кон’юнктури посилюється фактор невизначеності, що зміщує орієнтири з проміжних показників на кінцеві

фінансово-виробничі результати, соціально-економічні пріоритети та виконання цільових програм. Водночас здійснюється обґрунтування ресурсного забезпечення для досягнення стратегічних цілей, оскільки завдання аналізу безпосередньо корелюють із пріоритетами загального менеджменту.

Дієвість моніторингу та оцінювання програм, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, безпосередньо залежить від обґрунтованого вибору індикаторів результативності, зафіксованих у паспорті відповідної програми.

Аналітичні процедури дозволяють ідентифікувати переваги та потенціал програми, сприяючи її подальшому інституційному розвитку. Крім того, оптимальний добір методів аналізу дає змогу прогнозувати соціально-економічні наслідки реалізації програмних заходів для суспільства. Отже, система оцінювання результативності виступає фундаментом для подальшого стратегічного планування.

Процес оцінювання результативності програмної діяльності доцільно здійснювати за таким алгоритмом:

1. Визначення векторів аналітичного дослідження;

2. Проведення структурно-динамічного та параметричного аналізу показників результативності;

3. Систематизація отриманих даних та виявлення взаємопов’язаних тенденцій;

4. Обґрунтування альтернативних варіантів оптимізації ключових параметрів на різних етапах реалізації програми.

РОЗДІЛ ІІ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДІЯЛЬНОСТІ КНП

2.1. Облік перетворення(створення) КНП

Законодавчо встановлено, що процес створення КНП шляхом перетворення бюджетної установи (комунальної лікарні) є чітко регламентованою процедурою, що базується на засадах універсального правонаступництва. Ключовою ознакою цього процесу є перехід усього спектра активів, майнових прав та зобов'язань від бюджетної установи до новоствореного суб'єкта господарювання. Тому розглянемо детально механізм правонаступництва та формування передавального балансу

Трансформація організаційно-правової форми супроводжується передачею майнового комплексу від засновника (відповідного органу місцевого самоврядування) та установи-попередника до КНП. Насамперед, це розробка передавального (розподільчого) балансу та формування вступного балансу. Спеціалізована комісія з реорганізації складає фінансовий звіт (баланс) станом на дату припинення бюджетної установи. Усі наявні ресурси (необоротні активи, запаси, дебіторська заборгованість) та пасиви (кредиторська заборгованість, зобов’язання) підлягають консолідації та перенесенню на баланс КНП.

Трансфер майнових активів полягав в тому, що об’єкти комунальної власності (нерухоме майно, обладнання) закріплюються за КНП на праві оперативного управління або зараховуються до його статутного капіталу, залежно від рішення місцевої ради та затверджених цільових програм.

Статутний капітал є сукупністю фінансових та матеріальних активів, які безвідплатно передаються підприємству в безстрокове користування на засадах оперативного управління. Суб'єктом права власності на зазначене майно виступає відповідна територіальна громада. Чинне законодавство не встановлює лімітів щодо обсягу статутного капіталу КНП. Засновник, який створює заклад охорони здоров'я, обов’язково визначає величину цього капіталу самостійно.

Облік фінансових та матеріальних надходжень, спрямованих на формування статутного капіталу КНП у період між ухваленням рішення про його

створення (або збільшення) та державною реєстрацією відповідних змін до установчих документів, здійснюється із застосуванням субрахунку 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу». Після законодавчо визначеного завершення реєстраційних процедур накопичене сальдо за цим субрахунком переноситься на кредит субрахунку 401 «Статутний капітал» відповідно до положень Інструкції № 291.

Визначення обсягу статутного капіталу суб'єкта господарювання належить до виключної компетенції ОМС. Зокрема, цей показник може еквівалентно дорівнювати залишковій вартості активів, переданих підприємству згідно з відповідним актом приймання-передачі. Зазначений підхід регламентований підпунктом 1.4.2 Методичних рекомендацій щодо реорганізації закладів охорони здоров’я, схвалених Протоколом робочої групи з питань реформи фінансування сфери охорони здоров’я України від 14.04.2017 № 9.

З огляду на це, керівництву КНП доцільно ініціювати перед власником внесення відповідних коригувань до статуту. Це дозволить належним чином легітимізувати вартість отриманого майна та запобігти фіксації статутного капіталу в нульовому розмірі. У разі відхилення запиту на реєстрацію капіталу в установленому обсязі, підприємство зобов'язане повернути отримані активи із відображенням цієї операції за дебетом субрахунку 404.

Процедура виведення з експлуатації та ліквідації майна (зокрема необоротних активів, що становлять частку у статутному капіталі) регулюється локальним Порядком списання комунальної власності, затвердженим органом місцевого самоврядування (ОМС) на пленарному засіданні. Цей документ має чітко розмежовувати повноваження: визначати перелік об'єктів, які керівник підприємства має право списати самостійно, та активи, ліквідація яких потребує обов’язкового погодження з ОМС. Зазначений нормативний акт підлягає обов’язковому оприлюдненню на офіційному веб-ресурсі місцевої ради.

Через відсутність уніфікованого державного стандарту для комунального сектору, місцеві органи влади під час розробки локальних положень переважно

керуються нормами Порядку списання об’єктів державної власності (затвердженого Постановою КМУ від 08.11.2007 № 1314). Пріоритетність рішень місцевих громад у питаннях управління комунальним майном також підтверджена у роз'яснювальному листі Міністерства фінансів України від 10.05.2017 № 05230-16/23-1794/1/155.

Методологія облікового відображення зводиться до процесу формування Статутного капіталу, що відображається шляхом дебетування рахунків обліку відповідних активів (рахунки 10, 20, 31 тощо) у кореспонденції з рахунками власного капіталу (зокрема, рахунок 40 «Статутний капітал» або рахунок 42 «Додатковий капітал»).

Найбільш складним питанням є конвертація плану рахунків: перехід від публічного сектору до комерційного обліку. Суб'єкти державного сектору застосовують у своїй діяльності НП(С)БОДС. Натомість КНП, функціонуючи як суб'єкт некомерційного господарювання, зобов’язане імплементувати загальний План рахунків бухгалтерського обліку підприємств та організацій згідно з НП(С)БО або МСФЗ.

Наступним етапом є трансформація сальдових показників. Бухгалтерська служба здійснює системне перенесення та рекласифікацію залишків з рахунків бюджетного обліку на рахунки комерційного плану (зокрема, конвертація залишків запасів і капіталу з рахунків класів 2 та 5 бюджетного плану до класів 1–6 загального Плану рахунків).

Складним моментом при цьому є вартісна оцінка активів. За умови тривалої відсутності переоцінки майна, перед його передачею доцільно провести суцільну інвентаризацію та залучити сертифікованих оцінювачів для встановлення справедливої вартості необоротних активів.

Облікове відображення формування статутного капіталу полягає у тому, що за рішенням органу місцевого самоврядування КНП наділяється Статутним Капіталом, який формується за рахунок переданих матеріальних активів та фінансових ресурсів, виділених із місцевого бюджету. При цьому типові

бухгалтерські проведення будуть такими.

1.Оприбуткування необоротних активів (будівель, медичного обладнання) від засновника:

Дт 10, 11 - Кт 401«Статутний капітал»

2.Надходження коштів з місцевого бюджету на фінансування підприємства:

Дт 311 - Кт 401 (або через механізм цільового фінансування з подальшим визнанням капіталу).

Для оптимізації податкового навантаження КНП підлягає обов’язковому включенню до Реєстру неприбуткових установ та організацій контролюючим органом.

КНП звільняється від сплати податку на прибуток за умови неухильного дотримання вимог ПКУ. Зокрема, отримані доходи мають спрямовуватися виключно на фінансування видатків на утримання установи та реалізацію її статутної діяльності, без розподілу серед засновників чи працівників.

Реєстрація Комунального некомерційного підприємства (КНП) у Реєстрі неприбуткових установ та організацій є визначальним етапом його функціонування. Саме цей правовий статус звільняє заклади охорони здоров'я від оподаткування податком на прибуток тих фінансових ресурсів, які надходять від Національної служби здоров'я України (НСЗУ), місцевих бюджетів або як плата за надання відповідних послуг.

Відповідно до положень пункту 133.4 Податкового кодексу України (ПКУ), відповідність КНП критеріям неприбутковості забезпечується виконанням таких базових умов:

1. Легітимність створення та відповідність установчих документів. Суб’єкт господарювання має бути заснований у порядку, регламентованому чинним законодавством, що регулює діяльність відповідних некомерційних інституцій (зокрема, нормативно-правовими актами про місцеве самоврядування та охорону здоров'я). Статут підприємства повинен містити імперативну заборону

щодо розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх часток серед засновників (учасників), персоналу (за винятком оплати їхньої праці та нарахування єдиного соціального внеску), членів керівних органів та інших афілійованих осіб. Також установчі документи мають передбачати обов'язкове передання активів одній чи кільком спорідненим неприбутковим організаціям або зарахування їх до бюджетного доходу у разі припинення юридичної особи (внаслідок ліквідації, злиття, поділу, приєднання або реорганізації).

2. Цільове спрямування фінансових ресурсів. Усі отримані доходи (прибутки) мають використовуватись винятково для забезпечення життєдіяльності КНП, покриття витрат на його утримання, а також для досягнення цілей та виконання завдань, зафіксованих у його статуті.

3. Адміністративне оформлення. Проходження процедури подання та затвердження заяви за встановленою формою № 1-РН разом із копіями установчих документів у відповідному контролюючому органі Державної податкової служби України.

Варто також вказати на особливості сплати податку на додану вартість КНП. Так, операції з постачання послуг з медичного обслуговування в межах програми державних гарантій (договори з НСЗУ) звільнені від оподаткування ПДВ відповідно до ст. 197 ПКУ. У разі надання платних послуг поза межами зазначеної програми, при досягненні сукупного обсягу оподатковуваних операцій у 1 млн. грн. за останні 12 календарних місяців, установа зобов'язана зареєструватися платником ПДВ. Це зумовлює необхідність ведення роздільного обліку та застосування механізму пропорційного розподілу податкового кредиту.

Наступним кроком є організаційно-адміністративні заходи на початковому етапі діяльності. Це в першу чергу реорганізація банківського обслуговування. Його зміст полягає в Закритті рахунків бюджетної установи в органах Державної казначейської служби та відкриття поточних рахунків КНП у фінансових установах (комерційних банках) та/або казначействі.

Стосовно трансфер(переведення) кадрового потенціалу. Варто зауважити, що переоформлення трудових відносин із персоналом здійснюється через процедуру масового переведення працівників до КНП із дотриманням вимог трудового законодавства та укладенням нового Колективного договору. Наявні зобов'язання щодо виплати невикористаних відпусток накопичуються та відображаються на балансі КНП як забезпечення майбутніх витрат і платежів (рахунок 471 «Забезпечення виплат відпусток»).

2.2. Облік діяльності КНП

В Україні регулювання бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності в КНП здійснюється на загальних засадах, установлених для суб'єктів господарювання відповідно до вимог НП(С)БО та з використанням єдиного Плану рахунків (затвердженого наказом Мінфіну № 291). Водночас специфіка облікового процесу в зазначених установах детермінована їхнім некомерційним статусом, особливим характером цільового фінансування НСЗУ, а також здійсненням операцій із надання платних медичних послуг.

Відображення витрат у бухгалтерському обліку здійснюється за умови їхнього надійного оцінювання в момент зменшення активів або зростання зобов'язань, що спричиняє зниження власного капіталу суб'єкта господарювання (за винятком операцій із вилучення або розподілу капіталу власниками). Базові засади ідентифікації, визначення структури та оцінювання витрат регламентуються НП(С)О 16 «Витрати».

Визнання витрат відповідного звітного періоду відбувається синхронно з визнанням доходів, для отримання яких вони були понесені.

У процесі формування облікової політики КНП зобов'язане чітко визначити методологію обліку витрат. Ключові аспекти, які підлягають фіксації в розпорядчому документі підприємства відповідно до Методичних рекомендацій № 635, охоплюють:

1) модель застосування рахунків бухгалтерського обліку (вибір між використанням виключно рахунків класу 9 або паралельним застосуванням рахунків класів 8 та 9 Плану рахунків № 291);

2) склад та класифікацію змінних і постійних загальновиробничих витрат, а також визначення методів і баз їхнього розподілу;

3) номенклатуру статей калькулювання для обчислення виробничої собівартості наданих послуг, яку підприємство встановлює самостійно.

Для систематизації інформації про витрати за всіма видами діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової тощо) КНП має право застосовувати виключно рахунки класу 9 «Витрати діяльності». На сучасному етапі значна кількість закладів охорони здоров’я обирає саме цю модель, оскільки вона дозволяє раціоналізувати обліковий процес шляхом скорочення обсягу бухгалтерських записів.

Призначення рахунків класу 9, які може використовувати КНП, наведено в таблиці 2.1.

Методологічні засади організації бухгалтерського обліку за рахунками класу 9 передбачають первинну концентрацію визнаних витрат за дебетом із їхнім подальшим списанням за кредитом на рахунок 79 „Фінансові результати“ задля коректного визначення кінцевого результату звітного періоду. Виняток становить рахунок 91 „Загальновиробничі витрати“, накопичені ресурси на якому наприкінці відповідного періоду підлягають процедурі розподілу відповідно до положень НП(С)БО 16 „Витрати“. За результатами зазначеного розподілу віднесена частка загальновиробничих витрат спрямовується на рахунок 23 „Виробництво“, тоді як їхня нерозподілена частина дебетує субрахунок 903 „Собівартість реалізованих робіт і послуг“. У разі застосування суб'єктом господарювання виключно дев'ятого класу рахунків для узагальнення інформації про витрати, витрати, безпосередньо зумовлені процесом надання медичних послуг, підлягають обов'язковій акумуляції на рахунку 23 „Виробництво“.

Таблиця 2.1

Бухгалтерські проведення господарської діяльності КНП

Шифр рахунку	Шифр субрахунку	Призначення
90	903	Обсяг фактичних витрат, пов'язаних із наданням медичних послуг упродовж відповідного звітного періоду
91		Видатки на адміністрування та забезпечення діяльності структурних підрозділів КНП, а також витрати, пов’язані з технічним обслуговуванням і функціонуванням машин та обладнання
92		Акумулюються загальногосподарські витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності керівного та адміністративного апарату організації, зокрема витрати на службові поїздки працівників. Крім того, сюди відносять витрати на експлуатацію та утримання необоротних активів загального призначення (зокрема, орендну плату, амортизаційні відрахування, ремонтні роботи та комунальні платежі), а також витрати на правовий супровід, охоронні послуги, транспортне обслуговування, засоби зв'язку та придбання канцелярського приладдя
93		Відображаються витрати на маркетингову та рекламну діяльність, які практично не застосовуються у практиці закладів охорони здоров’я, що функціонують як комунальні некомерційні підприємства (КНП)
94	940	КНП не застосовують.
94	941	КНП не застосовують.
94	942	Заклади охорони здоров’я, які здійснюють розрахункові операції в іноземній валюті, фіксують у фінансовому обліку від’ємне відхилення між ціною придбання чи реалізації валютних коштів та їхньою балансовою (обліковою) вартістю
94	943	Фіксуються фактичні витрати на придбання чи виготовлення проданих матеріальних ресурсів (зокрема сировинних компонентів, матеріалів і виробничих залишків), а також довгострокових активів та об’єктів майна, призначених для подальшої реалізації
94	944	У бухгалтерському обліку здійснюється фіксація процесу формування резерву сумнівних боргів за дебіторською заборгованістю, що класифікується як фінансовий актив. Крім того, відображенню підлягає списання безнадійної заборгованості в частині, яка перевищує накопичений резерв, а також анулювання тих дебіторських зобов’язань, створення оціночних резервів під які не регламентоване правилами обліку.
94	945	Заклади охорони здоров’я, які здійснюють розрахункові операції в іноземній валюті, фіксують втрати за операційними активами та зобов’язаннями, що виникають унаслідок коливань курсу національної валюти щодо іноземних валют

продовження таблиці 2.1

94	946	Відображаються фінансові втрати, зумовлені зменшенням корисності (уціненням) матеріальних цінностей відповідно до положень НП(С)БО 9 „Запаси
94	947	Призначені для фіксації дефіциту фінансових ресурсів і матеріальних активів, а також збитків від їхнього пошкодження, що були виявлені на етапах заготівлі, переробки, зберігання та збуту
94	948	Характеризують визнані фінансові санкції, застосовані до суб'єктів господарювання за порушення чинного законодавства та невиконання договірних зобов'язань
94	949	Призначений для акумуляції та обліку тих витрат операційної діяльності, які не класифіковані на інших субрахунках рахунку 94. До їхнього складу, зокрема, належать витрати на обслуговування активів, переданих в операційну оренду, а також виплати персоналу за невідпрацьований робочий час тощо
95	951	Використання КНП не передбачено
95	952	Репрезентують супутні витрати, зумовлені мобілізацією запозиченого капіталу (фінансові видатки, за винятком відсоткових платежів)
97	971	КНП не застосовують.
97	972	Здійснюється фіксація збитків від знецінення активів у чіткій відповідності до регламенту Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 28 "Зменшення корисності активів"
97	974	ЗОЗ, які здійснюють фінансові розрахунки в іноземній валюті, відображають у звітності збитки за неопераційними активами та зобов’язаннями, що виникають унаслідок коливань курсу національної валюти стосовно іноземної
97	975	Репрезентують величину зменшення корисності (зниження вартості) позаоборотних активів та фінансових вкладень
97	976	Акумулюють відомості про залишкову вартість виведених з експлуатації необоротних активів, а також видатки, зумовлені їх ліквідацією (зокрема процесами демонтажу та розбирання)
97	977	Призначені для акумулювання інформації про ті витрати діяльності, які не були зафіксовані на інших субрахунках рахунку 97

Методологія обліку надходжень та формування доходів (відповідно до НП(С)БО 15) зводиться до наступного. Визнання доходів суб'єкта господарювання згідно з положеннями Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» диференціюється залежно від правової природи та джерел походження фінансових ресурсів.

Так, цільове фінансування (кошти НСЗУ, бюджетні асигнування та благодійна допомога) як фінансові ресурси, що надходять від Національної служби здоров'я України, бюджетні кошти, а також безповоротна благодійна допомога класифікуються як цільове фінансування та підлягають відображенню на субрахунку 484 Плану рахунків.

Відображення первинного одержання ресурсів або виникнення дебіторського зобов'язання проводиться записом Дт 311 (377) - Кт 484.

Важливим для обліку є принцип визнання та Синхронізація доходів і витрат. Безпосереднє отримання цільових коштів не є підставою для визнання доходу у звітному періоді (відповідно до п. 16 НП(С)БО 15). Дохід визнається лише в міру фактичного здійснення витрат, пов’язаних із виконанням цільових програм (п. 17 НП(С)БО 15): Дт 484 - Кт 718 або інші субрахунки обліку операційного доходу).

Також капітальні інвестиції як цільове фінансування, спрямоване на придбання або створення необоротних активів (обладнання, транспортних засобів тощо), трансформується в доходи систематично протягом корисного використання активів пропорційно до суми нарахованого зносу (амортизації): Дт 48 - Кт 69 (або безпосередньо Кт 745), з подальшим щомісячним відображенням: Дт 69 - Кт 745.

Окремо слід звернути увагу на комерційну діяльність КНП (надання платних медичних послуг). Господарські операції з надання платних послуг здійснюються у межах переліку, затвердженого постановою КМУ від 05.07.2024 № 781, із застосуванням безготівкових форм розрахунків (банківські перекази, використання POS-терміналів, системи інтернет-еквайрингу).

Стосовно визнання доходу. Відображення доходу від комерційної діяльності регулюється загальними критеріями ступеня завершеності операцій з надання послуг (п. 10–14 НП(С)БО 15) та фіксується проведенням: Дт 361 - Кт 703 .

Для проведення операцій існують такі техніко-правові вимоги. Так, проведення розрахункових операцій через POS-термінали з використанням платіжних карток зобов'язує суб'єкта господарювання застосовувати реєстратори розрахункових операцій (РРО або ПРРО) та забезпечувати видачу фіскальних чеків встановленого зразка відповідно до Закону України від 06.07.1995 № 265/95-ВР.

Облік операційних витрат та калькулювання собівартості здійснюється відповідно до НП(С)БО №16. Процес формування витрат установи регламентується вимогами НП(С)БО 16 «Витрати» та положеннями Методики розрахунку вартості медичних послуг(постанова КМУ від 27.12.2017 № 1075).

Для обліку виробничої собівартості використовується рахунок 23. На цьому рахунку консолідуються прямі матеріальні та трудові витрати, які безпосередньо пов'язані з процесом надання медичних послуг (витрати на медикаменти, перев'язувальні засоби, оплата праці медичного персоналу з відповідними нарахуваннями єдиного соціального внеску, а також амортизація медичного інструментарію та обладнання):

Дт 23 - Кт 201, 661, 651, 131.

Облік загальновиробничих витрат проводиться на рахунку 91. На ньому акумулюють накладні витрати лікувальних відділень та загальнолікарняного персоналу, витрати на комунальні послуги (опалення, електропостачання корпусів тощо). У кінці звітного періоду зазначені витрати підлягають розподілу та включенню до виробничої собівартості: Дт 23 - Кт 91.

Для обліку адміністративних витрат використовується рахунок 92. На ньому охоплюють витрати на утримання керівного складу установи, фінансово-економічної служби, юридичного відділу та інших загальногосподарських підрозділів. Зазначена категорія витрат не включається до виробничої собівартості, а безпосередньо списується на фінансовий результат звітного періоду: Дт 791 - Кт 92.

Реалізація комерційних послуг відображається в обліку так. Списання фактичної собівартості наданих платних медичних послуг відображається бухгалтерським записом: Дт 903 - Кт 23.

Оподаткування діяльності КНП має ряд особливостей в частині ПДВ та інших податкових зобов'язання.

Так, в КНП наявні податкові преференції з ПДВ. Згідно з положеннями підпункту 197.1.5 ПКУ, господарські операції з надання медичних послуг суб'єктами господарювання, які володіють відповідною ліцензією, звільняються від нарахування та сплати податку на додану вартість (ПДВ).

Виключення з преференційного режиму (підлягають оподаткуванню за загальною ставкою 20%) косметологічні та косметичні послуги, що надаються за відсутності медичних показань; профілактично-оздоровчий масаж за індивідуальним замовленням; медичні огляди, що проводяться за особистим зверненням громадян (зокрема, для отримання посвідчення водія, дозволу на зброю чи оформлення документів для виїзду за кордон); надання палат із покращеним рівнем сервісного обслуговування тощо.

Також законодавством передбачені умови обов'язкової реєстрації платником ПДВ. Імперативна вимога щодо реєстрації суб’єкта господарювання платником ПДВ виникає у разі, якщо сукупний обсяг операцій, що підлягають оподаткуванню, за останні 12 календарних місяців перевищує граничний ліміт у 1 000 000 грн. (відповідно до пункту 181.1 ПКУ). Операції, звільнені від оподаткування, до цього розрахункового обсягу не залучаються.

Стосовно оподаткування фонду оплати праці то варто зазначити таке. КНП виступає в ролі податкового агента та здійснює нарахування й утримання фіскальних платежів у загальновстановленому порядку. Зокрема, утримується податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) за ставкою 18% та військовий збір за ставкою 5%. Також здійснюється нарахування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) за базовою ставкою

22% (із застосуванням пільгової ставки 8,41% для працівників, які мають статус осіб з інвалідністю).

Облік оплати праці в КНП ведеться за загальним Планом рахунків та нормами НП(С)БО 16 «Витрати», а не за бюджетними правилами. Підприємство має право самостійно визначати оплату праці в колективному договорі, нараховує виплати на субрахунку 661 та розподіляє витрати за напрямами діяльності (рахунки 23, 91, 92). Оскільки КНП функціонує як некомерційне підприємство, системи та розміри оплати праці, схеми посадових окладів, доплати, надбавки та премії затверджуються самостійно у колективному договорі (або положенні про оплату праці) відповідно до КЗУП ст. 97 та ЗУ «Про оплату праці», ст. 15. Також воно зобов'язане дотримуватися державних гарантій в оплаті праці. Її розмір за повністю виконану місячну норму праці має бути не нижчим за встановлений рівень мінімальної зарплати (8 647 грн.).

Нарахування заробітної плати та інших виплат працівникам обліковується за кредитом субрахунку 661. Нарахування відображається у складі витрат періоду залежно від функціональних обов'язків медперсоналу згідно з НП(С)БО 16:

1. Прямі виробничі витрати (рахунок 23 «Виробництво»):
    1) Заробітна плата лікарів, медсестер та молодшого медперсоналу, яку можна безпосередньо віднести до конкретного напряму/послуги:
        - субрахунок 231 - витрати за програмою медичних гарантій (ПМГ);
        - субрахунок 232 - собівартість платних медичних послуг.
    2) Проведення: Дт 231 (232) - Кт 661.
2. Загальновиробничі витрати - рахунок 91 :
    1) Оплата праці керівників відділень, старших медсестер, персоналу допоміжних підрозділів, обслуговуючих кабінетів, яку неможливо прямо закріпити за однією конкретною послугою чи пакетом НСЗУ.

2) Наприкінці місяця ці витрати розподіляються на собівартість надання послуг (Дт 23 - Кт 91) відповідно до бази розподілу, обраної в обліковій політиці.
3) Проведення: Дт 91 - Кт 661.

3. Адміністративні витрати - рахунок 92:
   1) Оплата праці апарату управління (генеральний директор, медичний директор з загальних питань, бухгалтерія, відділ кадрів, юридичний відділ тощо).
   2) Проведення: Дт 92 - Кт 661.

3. Оподаткування та нарахування ЄСВ

Із нарахованої зарплати роботодавець здійснює утримання та нараховує єдиний внесок:

1) ПДФО (18%): утримується із суми доходу відповідно до Податкового кодексу України, п. 167.1:
   - Дт 661 - Кт 641/ПДФО.
2) Військовий збір (5%): утримується із суми доходу (Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX):
   - Дт 661 - Кт 642/ВЗ.
3) ЄСВ (22% або 8,41%): нараховується роботодавцем за власний рахунок понад фонд оплати праці :
   - ставка 22% - для основних працівників та сумісників;
   - ставка 8,41% - для працівників з інвалідністю;
   - нарахування відноситься на ті ж рахунки витрат, де відображена зарплата: Дт 23, 91, 92 - Кт 651;
   - максимальна база нарахування ЄСВ становить 20 розмірів МЗП (172 940 грн.);
   - якщо зарплата за основним місцем роботи нарахована менше ніж 8 647 грн., роботодавець донараховує ЄСВ до мінімального внеску (1 902,34 грн.): Дт 23, 91, 92 - Кт 651.

4. Зв'язок із цільовим фінансуванням (кошти НСЗУ)

Кошти, отримані за програмою медичних гарантій, обліковуються як цільове фінансування на рахунку 484. Одночасно з нарахуванням витрат на оплату праці та ЄСВ медичного персоналу за програмою НСЗУ підприємство визнає дохід відповідно до НП(С)БО 15 «Дохід», п. 17:

- Нарахування витрат на зарплату та ЄСВ: Дт 23 (91, 92) - Кт 661, 651;
- Визнання доходу цільового фінансування на суму понесених витрат: Дт 484 - Кт 718.

5. Приклад розрахунку та бухгалтерські проведення

Умова: лікарю стаціонару (основне місце роботи, ставка ЄСВ 22%) за жовтень нараховано посадовий оклад і надбавки у сумі 20 000 грн. за рахунок коштів НСЗУ.

1) Розрахунок утримань та нарахувань:
   - ПДФО = 20 000 × 18% = 3 600 грн.;
   - Військовий збір = 20 000 × 5% = 1 000 грн.;
   - ЄСВ (нарахування) = 20 000 × 22% = 4 400 грн.;
   - До виплати працівникові «на руки» = 20 000 − 3 600 − 1 000 = 15 400 грн.
2) Бухгалтерські записи:

1. Дт 231 - Кт 661 - 20 000 грн. - нараховано заробітну плату лікарю;
2. Дт 231 - Кт 651 - 4 400 грн. - нараховано ЄСВ;
3. Дт 484 - Кт 718 - 24 400 грн. (20 000 + 4 400) - визнано дохід від цільового фінансування НСЗУ в сумі витрат на оплату праці та ЄСВ;
4. Дт 661 - Кт 641/ПДФО - 3 600 грн. - утримано ПДФО;
5. Дт 661 - Кт 642/ВЗ - 1 000 грн. - утримано військовий збір;
6. Дт 641, 642, 651 - Кт 311 - 9 000 грн. (3 600 + 1 000 + 4 400) - сплачено податки та збори до бюджету;
7. Дт 661 - Кт 311 - 15 400 грн. - виплачено заробітну плату на банківську картку працівника.

2.3. Облік фінансових результатів діяльності та формування звітності

Розглядаючи методологічні аспекти обліку фінансових результатів у КНП відзначимо таке. Система відображення фінансових результатів регламентується використанням рахунків 79 та 44 відповідно до чинного Плану рахунків. Наявність позитивного залишку (чистого прибутку) на субрахунку 441 є правомірною та не загрожує втратою статусу неприбутковості, за умови акумулювання та спрямування зазначених ресурсів виключно на забезпечення статутної діяльності установи.

Механізм формування та закриття рахунків фінансових результатів (рахунок 79) відбувається таким чином. Узагальнення фінансових результатів на рахунку 79 базується на певному алгоритмі. Наприкінці звітного періоду (щомісячно, щоквартально або наприкінці фінансового року) здійснюється закриття тимчасових номінальних рахунків доходів (клас 7) та витрат (клас 9) шляхом їхнього перенесення на рахунок 79 (переважно на субрахунок 791):

1. Акумулювання доходів (за кредитом субрахунку 791):

Дт 703 - Кт 791 - визнання доходу від реалізації платних медичних послуг;

Дт 718 - Кт 791 - відображення доходу від використання коштів цільового призначення (транші від НСЗУ, бюджетні субвенції, компенсаційні виплати за харчування тощо);

Дт 745 - Кт 791 (793) - визнання доходу від безоплатно отриманих необоротних активів (пропорційно до суми нарахованої амортизації);

Дт 712, 714, 719 - Кт 791 - інші доходи операційного характеру (відчуження матеріальних цінностей, позитивні курсові різниці, орендна плата тощо).

2. Закриття рахунків витрат (за дебетом субрахунку 791):

Дт 791 - Кт 903 - списання фактичної собівартості наданих медичних послуг (як комерційного характеру, так і в межах програми медичних гарантій);

Дт 791 - Кт 92 - включення до фінансового результату адміністративних витрат установи;

Дт 791 - Кт 94 (945, 949) - відображення інших витрат операційної діяльності (списання запасів, негативні курсові різниці тощо);

Дт 792 (793) - Кт 95, 97 - списання витрат фінансового та іншого позареалізаційного характеру (за наявності таких операцій).

В КНП існує специфіка формування фінансового результату за джерелами надходжень. У процесі обліку фінансових результатів КНП виокремлюють специфіку визнання доходів залежно від джерел фінансування.

Стосовно кошті цільового фінансування (бюджетні асигнування, кошти НСЗУ, благодійна допомога) варто вказати на таке.

Керуючись вимогами п. 17 НП(С)БО 15 «Дохід», визнання доходу від цільового фінансування здійснюється синхронно з понесенням витрат, пов’язаних із виконанням умов такого фінансування. Відповідно, сума визнаного доходу на субрахунку 718 є тотожною сумі фактично понесених витрат (на виплату заробітної плати, придбання медикаментів, оплату енергоносіїв тощо). Такий паритет зумовлює нульовий фінансовий результат за цим сегментом діяльності.

Окремо слід виділити питання обліку платних медичних послуг та послуг від господарської діяльності. У разі надання послуг на комерційній основі (згідно з переліком, затвердженим Постановою КМУ № 781) або передачі в оренду вільних площ, обсяг отриманого доходу (рахунки 703, 712) формується на підставі затверджених тарифів або умов укладених договорів. Різниця між отриманим доходом та фактичною собівартістю наданих послуг формує кінцевий результат - прибуток або збиток.

За звітній період відбувається визначення кінцевого фінансового результату і це має значення на дотримання умов неприбутковості.

За наслідками порівняння дебетового та кредитового оборотів рахунку 79, його сальдо підлягає перенесенню на рахунки обліку власного капіталу:

1. При отриманні прибутку (перевищення доходів над витратами): Дт 791 - Кт 441 .

2. При отриманні збитку (перевищення витрат над доходами): Дт 442 - Кт 791.

Наявність кредитового залишку на субрахунку 441 не суперечить вимогам п. 133.4 ПКУ. Законодавчі критерії неприбутковості не передбачають беззбитковості діяльності; ключовою вимогою є сувора заборона розподілу отриманого прибутку (доходу) серед засновників (органів місцевого самоврядування) або працівників установи (за винятком оплати праці та нарахування єдиного соціального внеску).

Акумульовані на субрахунку 441 ресурси виступають фінансовим інструментом для покриття статутних витрат, оновлення матеріально-технічної бази та проведення капітальних інвестицій згідно із затвердженим фінансовим планом КНП. Будь-яке вилучення активів чи перерахування прибутку безпосередньо до місцевого бюджету засновника кваліфікується як нецільовий розподіл доходу, що є підставою для анулювання статусу неприбуткової організації (відповідно до пп. 133.4.1–133.4.2 ПКУ).

РОЗДІЛ ІІІ. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЗВІТНОСТІ КНП ТА ЇЇ АУДИТ

3.1. Звітність КНП та її аналіз

КНП формує річну або проміжну (квартальну) фінансову звітність підприємства (зокрема, Баланс за формою № 1 та Звіт про фінансові результати за формою № 2). Процедура підготовки та склад звітності регламентуються положеннями НП(С)БО 1 або НП(С)БО 25, виходячи з класифікаційних критеріїв масштабу суб’єкта господарювання.

Залежно від категорії підприємства формується Звіт про фінансові результати за формою № 2 (НП(С)БО 1) або форма № 2-м / № 2-мс (НП(С)БО 25). Чистий прибуток відображається у рядку 2350, а збиток - у рядку 2355. Показник чистого прибутку (збитку) напряму забезпечує зміну рядка 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Балансу (форма № 1).

Стосовно податкової звітність варто вказати на наступне. Суб'єкт господарювання щорічно надає Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, де річна фінансова звітність виступає як обов’язковий та невід’ємний додаток до нього. За умови набуття підприємством статусу платника ПДВ виникає обов'язок щодо подання щомісячної податкової декларації з ПДВ.

Звітність щодо виплат персоналу включає податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, а також утриманого з них податку та нарахованого єдиного внеску, надається юридичною особою щомісячно протягом 20 календарних днів після завершення звітного місяця.

Для проведення детального фінансового аналізу та внутрішнього комплаєнсу нами використано інформацію, що знаходиться у відкритому доступі, зокрема: https://opendatabot.ua/c/05497361

Проведено детальний фінансово-економічний аналіз діяльності КНП "Тернопільська міська лікарня №1" на основі наданих показників за 2020–2025 роки та 1-2 квартали 2026 року.

В результаті проведеного аналізу ми дійшли до таких висновків. Фінансова стійкість - лікарня демонструє високий рівень автономності. Станом на II квартал 2026 року власний капітал покриває 86,6% усіх активів, а частка зобов'язань становить лише 13,4%. Поряд з цим намітилась тенденція погіршення рентабельності. Відбувся перехід від високої прибутковості у 2023 році (чистий прибуток 94,98 млн. грн.) до збитковості у 2025–2026 роках. За 6 місяців 2026 року факт збитку становить -7,97 млн. грн., з прогнозом поглиблення збитку до -13,84 млн. грн. за підсумками року. Слід вказати на масштабування активів. У 2024 році відбувся стрибок вартості активів підприємства - з 243,6 млн. грн. до 482,9 млн. грн. (майже у 2 рази), що свідчить про суттєве оновлення матеріально-технічної бази / капітальні інвестиції або переоцінку майна. Варто зазначити аномалії у публічних даних. Дані містять технічні викривлення вивантаження з державних реєстрів (наприклад, аномальний прогноз доходу у 134,6 млрд. грн. на 2026 рік та 312,7 тис. грн. у 2024 році). Реальний річний операційний дохід закладу становить близько 370–375 млн. грн. (що підтверджується фактом за 6 місяців 2026 року - 186,17 млн. грн.).

Динаміка доходів та рентабельності характеризується даними, що відображені нами у таблиці 3.1.:

Таблиця 3.1.

Динаміка доходів та рентабельності об’єкта дослідження

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік	6М 2026 (Факт)
Дохід (Реальний)	196,25 млн. грн.	232,48 млн. грн.	374,15 млн. грн.	~372 млн. грн.	186,17 млн. грн.
Чистий прибуток	94,98 млн. грн.	18,13 млн. грн.	-14,10 тис. грн. *(брейк-івен)*	-13,84 млн. грн. *(збиток)*	-7,97 млн. грн.

продовження таблиці 3.1

Рентабельність	48,4% *(94.98M / 196.25M)*	7,8% *(18.13M / 232.48M)*	~0,0% *(фактично в нуль)*	-3,7% *(-13.84M / 374.15M)*	-4,28%
Працівники	1 177 осіб	1 168 осіб	1 587 осіб	1 389 осіб	1 199 осіб
Дохід на 1 роб.	166 737 грн.	199 044 грн.	235 756 грн. *(374.15M / 1587)*	269 364 грн.	155 274 грн. (за 6 міс)
Активи	216,66 млн. грн.	243,57 млн. грн.	482,91 млн. грн.	474,63 млн. грн.	471,50 млн. грн.
Зобов'язання	37,05 млн. грн.	42,96 млн. грн.	51,63 млн. грн.	53,81 млн. грн.	63,15 млн. грн.

На підставі цієї таблиці можемо відзначити такі ключові спостереження.

1. Зміна моделі фінансування: Піковий прибуток у 2023 році (94,98 млн. грн.) був зумовлений високим обсягом медичних пакетів НСЗУ та цільових субвенцій.
2. Перехід до збитковості: Починаючи з 2025 року витрати закладу почали перевищувати доходи. Головними чинниками є зростання собівартості медичних послуг, інфляція на медикаменти та енергоносії, а також зростання фонду оплати праці.

   Майнове становище та ліквідність

   Активи та зобов'язання КНП (млн. грн.)

   2023: Активи: 243.6 - Зобов'язання: 43.0

   2024: Активи: 482.9 - Зобов'язання: 51.6

   2025: Активи: 474.6 - Зобов'язання: 53.8

   6-ть міс. 2026:Активи: 471.5 - Зобов'язання: 63.2

   Активи: Стабілізувалися на рівні 471–475 млн.грн, що вказує на сформований потужний майновий комплекс.

   Зобов'язання: За останні 2.5 роки зросли з 42,96 млн. грн. до 63,15 млн. грн. (+47%). Поточне зростання заборгованості пов'язане із затримками розрахунків або виникненням кредиторської заборгованості за медикаменти/послуги на тлі операційного збитку.

Коефіцієнт автономії: Залишається безпечним (>86%), що свідчить про відсутність ризику банкрутства у короткостроковій перспективі.

3. Кадровий потенціал та оплата праці характеризується даними у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Характеристика показників кадрового потенціалу об'єкта дослідження

Показник	2023	2024	2025	2026
Чисельність працівників	1 177	1 168	1 587	1 199
Середня зарплата (брутто)	9 851	10562	10 310	13 977
Дохід на 1 працівника	197 522	203555	235 756	269 364

Варто вказати на оптимізація штату. Після розширення штату у 2025 році (1 587 осіб) відбувається оптимізація чисельності до 1 199 осіб у 2026 році (-24,4%), що є логічною відповіддю керівництва на збитковість.

Стосовно росту зарплати. Середня заробітна плата зросла до 13 977 грн., що наближає заклад до вимог постанови КМУ щодо мінімального рівня оплати праці медиків, однак створює додаткове навантаження на бюджет лікарні.

Показники фінансового стану об'єкта дослідження характеризуються такими даними(див. табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Фінансовий стан об'єкта дослідження		
Група	Показник	Значення
Оцінка стану основних засобів	Частка основних засобів в активах підприємства	88.46 %
Ліквідність	Коефіцієнт поточної ліквідності	0.99
	Абсолютна ліквідність	0.01
Оцінка фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансової залежності	1.22
	Коефіцієнт співвідношення позикових й власних коштів	0.22
	Поточна платоспроможність	-84 392

На підставі проведеного аналізу надамо рекомендації щодо покращення фінансового стану.

1. Оптимізація контактування з НСЗУ: Проаналізувати ефективність виконання поточних пакетів медичних послуг та розширити контактування за високооплачуваними напрямами (хірургія, реабілітація, кардіологія тощо).
2. Контроль кредиторської заборгованості: Призупинити темпи зростання зобов'язань (які досягли 63,15 млн. грн. за 2-й квартал 2026 року) шляхом реструктуризації або прискорення розрахунків із дебіторами.
3. Розвиток платних послуг: Збільшити частку власних надходжень від надання платних медичних та немедичних послуг, оренди та сервісних пакетів для покриття операційного дефіциту.
4. Енергоефективність: Провести аудити енергоспоживання для зниження накладних витрат у структурі собівартості.

3.2. Аудит фінансової звітності КНП

Аудит фінансової звітності КНП становить собою процедуру незалежної верифікації бухгалтерського обліку та звітності медичних і муніципальних установ, яка здійснюється сертифікованими фахівцями з метою формування об’єктивного висновку щодо її відповідності чинним стандартам.

Адміністрація та фінансове керівництво зазначених організацій часто постають перед складними нормативно-правовими вимогами та загрозою суттєвих фінансових санкцій у разі несвоєчасного подання аудиторського висновку. Розширення переліку юридичних осіб, для яких дана процедура є обов’язковою, вимагає завчасної системної підготовки та суворого дотримання встановлених часових меж. Правовий режим воєнного стану зумовив певні корективи в порядку та строках оприлюднення відповідної документації, а також у системі відповідальності суб'єктів господарювання.

Визначальні аспекти обов'язкового аудиту суб'єктів господарювання характеризуються таким чином. Відповідно до положень Закону № 996-XIV,

обов'язковому аудиту підлягають великі й середні підприємства, а також установи, що становлять суспільний інтерес. Критеріями для встановлення необхідності проведення перевірки є сукупні показники балансової вартості активів, чистого доходу від реалізації та середньої чисельності персоналу впродовж двох років поспіль. Здійснення аудиторської діяльності дозволено виключно суб'єктам, які офіційно включені до відповідного розділу державного Реєстру. Згідно із нормами Закону № 2115-IX, у період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його скасування чи припинення штрафні санкції за порушення термінів публікації звітності не накладаються. Ігнорування вимог щодо обов’язкового оприлюднення фінансових звітів разом із аудиторським висновком передбачає накладення на керівника установи адміністративного стягнення у розмірі від 17 000 до 34 000 гривень.

Необхідність проведення обов’язкового аудиту фінансової звітності суб’єктів господарювання в Україні обумовлена масштабами їхньої діяльності та галузевою специфікою. Нормативно-правове регулювання цього процесу здійснюється відповідно до положень ЗУ Про бухгалтерський облік. Законодавством встановлено імперативну вимогу щодо обов'язкового підтвердження достовірності звітності для підприємств, які за класифікацією належать до категорій середніх, великих або суб’єктів суспільного інтересу.

Для науково обґрунтованої ідентифікації класу суб’єкта господарювання аналізуються фінансово-економічні показники за попередній звітний період. Класифікація здійснюється на основі відповідності підприємства щонайменше двом із трьох встановлених нормативних критеріїв станом на дату балансу. Нижче наведено детальний теоретико-практичний аналіз визначених груп підприємств.

Великі підприємства та суб’єкти суспільного інтересу підлягають безумовному щорічному аудиту фінансової звітності. До категорії суб’єктів суспільного інтересу віднесено емітентів, чиї цінні папери допущені до торгів на організованих ринках капталу, банківські установи, страхові компанії,

недержавні пенсійні фонди та інші фінансові організації. Окрім цього, аналогічні вимоги висуваються до підприємств видобувної галузі, які відповідають визначеним вартісним параметрам балансу.

Для середніх підприємств залучення незалежних аудиторів для верифікації річних звітних даних також є законодавчо закріпленим обов’язком. До цієї групи належать суб’єкти господарювання, які перевищують ліміти мікро- та малого підприємництва і задовольняють щонайменше два з таких критеріїв: балансова вартість активів становить від 4 до 20 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції - від 8 до 40 мільйонів євро, а середньооблікова чисельність працівників - від 50 до 250 осіб. Якщо зазначені параметри перевищуються протягом двох послідовних років, проведення аудиту набуває статусу обов’язкової щорічної процедури.

Повноваження щодо ведення професійної аудиторської діяльності мають виключно суб’єкти, внесені до Реєстру аудиторів та суб’єктів аудиторської діяльності. Функціонування цього реєстру забезпечує Орган суспільного нагляду ЗУ Про аудит .У разі відсутності відомостей про аудиторську фірму у відповідному державному реєстрі, наданий нею висновок позбавлений юридичної сили та визнається недійсним.

Законодавством встановлено диференційовані вимоги щодо допуску аудиторських організацій до перевірок різних категорій суб'єктів господарювання. Зокрема, здійснення аудиту підприємств, що становлять суспільний інтерес, дозволено виключно тим суб'єктам, які внесені до четвертого розділу відповідного державного реєстру. У зв'язку з цим, до моменту підписання контракту керівництво замовника має здійснити ретельну верифікацію правоздатності та правового статусу потенційного партнера.

Процедура оформлення правовідносин щодо обов’язкового аудиту фінансової звітності вимагає суворого дотримання письмової форми договору між суб’єктом господарювання та аудиторською компанією. У тексті цієї угоди мають бути детально регламентовані предмет дослідження, застосовні стандарти

аудиту, графік документообігу, ліміти відповідальності сторін та вартість послуг. Особливу увагу слід приділити недопущенню внесення до договору положень, які б обмежували неупередженість чи професійну незалежність аудитора при підготовці підсумкового висновку.

Фундаментальним принципом діяльності суб’єкта аудиту є дотримання абсолютної незалежності від клієнта. З огляду на це, проведення перевірки унеможливлюється, якщо протягом звітного періоду аудиторська фірма залучалася до ведення бухгалтерського обліку або формування фінансової звітності цього ж підприємства.

Належний рівень підготовки внутрішньої документації суб'єкта господарювання сприяє оптимізації термінів проведення перевірки та мінімізує ймовірність формування аудиторських застережень. Експертам забезпечується безперешкодний доступ до первинних джерел, аналітичних і синтетичних облікових регістрів, а також локальних нормативних актів організації. Будь-які перешкоди в отриманні доступу до інформаційних баз чи документальних масивів можуть слугувати для суб'єктів аудиту підставою для модифікації підсумкового висновку.

Керівник фінансової служби (головний бухгалтер) КНП зобов'язаний попередньо провести верифікацію взаємних розрахунків із основними контрагентами, фінансовими установами та органами державного фіскального контролю. Неузгоджені відхилення у сальдових показниках традиційно виступають чинником підвищеного професійного інтересу з боку аудиторської групи. Систематизація підготовчого етапу передбачає застосування апробованого методологічного алгоритму.

До початку верифікаційних процедур здійснюється формування відповідного інформаційного архіву в електронній або паперовій формі. До стандартного комплекту матеріалів, що підлягають наданню робочій групі фахівців, належать такі позиції:

- розпорядчий документ про облікову політику підприємства з усіма додатками та відповідними коригуваннями;

- оборотно-сальдові відомості, головна книга та реєстри бухгалтерського обліку за аналізований звітний період;

- комплект річної фінансової звітності в повному обсязі (зокрема, баланс, звіти про фінансові результати, рух грошових коштів, власний капітал та примітки до них);

- матеріали інвентаризації активів, зобов'язань, необоротних засобів та матеріальних запасів;

- офіційні підтвердження від обслуговуючих банків щодо залишків на рахунках установи;

- двосторонні акти звірки розрахунків із ключовими дебіторами та кредиторами;

- документи, що підтверджують право власності на об'єкти нерухомості, земельні ділянки, транспортні засоби та нематеріальні активи.

Деталізоване формування вищезазначеного інформаційного масиву створює умови для превентивного виявлення технічних помилок до початку офіційного аудиту. У разі ідентифікації розбіжностей суб'єкт господарювання отримує можливість здійснити необхідні коригувальні записи (виправні проводки) до моменту остаточного затвердження річної звітності.

Нормативно-правовими актами регламентовано чіткі терміни публікації фінансових звітів разом із відповідним аудиторським висновком для різних категорій суб'єктів господарювання. Відповідно до положень статті 14 ЗУ У Про бух облік, підприємства зобов’язані оприлюднювати повний комплект документів на власних вебресурсах. Недотримання встановлених часових меж тягне за собою застосування суттєвих адміністративно-фінансових санкцій з боку контролюючих органів.

Відповідно до положень національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО), формування фінансової звітності має базуватися на дотриманні низки її фундаментальних якісних критеріїв.

Зрозумілість (доступність сприйняття)передбачає, що висвітлена у звітах інформація є чіткою та розрахованою на однозначне трактування її користувачами, за умови володіння ними базовими економічними знаннями та наявності відповідного інтересу до її аналізу.

Релевантність (доречність) відображає вимогу щодо включення до звітності лише тих відомостей, які здатні безпосередньо детермінувати управлінські рішення бенефіціарів, уможливлюючи ретроспективну, поточну та перспективну оцінку подій, а також верифікацію чи корегування попередніх прогнозів.

Достовірність (правдивість) вимагає репрезентації точних даних, позбавлених суттєвих помилок і навмисних викривлень, що могли б дезорієнтувати користувачів у процесі ухвалення рішень.

Компаративність (зіставність) гарантує можливість проведення порівняльного аналізу показників суб'єкта господарювання за різні часові інтервали, а також зіставлення його результатів із даними інших підприємств.

Верифікація всіх облікових категорій виступає ключовою передумовою об'єктивності вихідної інформації про майновий стан та фінансові результати суб'єкта господарювання. У науковому дискурсі поширеною є думка, що провідним інструментом підтвердження реального стану активів і зобов'язань є інвентаризація. В сучасних економічних реаліях цей процес покликаний не лише констатувати наявність елементів балансу, а й конкретизувати їх відповідно до якісних параметрів вартісної оцінки. Зазначена вимога екстраполюється на весь спектр об’єктів бухгалтерського обліку, зокрема на грошові кошти, дебіторську й кредиторську заборгованість, а також необоротні та оборотні матеріальні активи.

У працях вітчизняних дослідників організаційна структура аудиту фінансової звітності традиційно диференціюється на такі послідовні стадії, як планування, дослідження (вивчення), оцінювання, верифікація та формування підсумкового звіту. Для деталізації сутності кожного з виокремлених етапів доцільно визначити базові аудиторські процедури, що реалізуються під час перевірки.

Стадія планування передбачає розробку стратегічної концепції та тактичних засад аудиту звітності й облікової системи, а також регламентацію часових меж та обсягу майбутньої перевірки. Попри те, що архітектоніка та змістовне наповнення загального плану є варіативними й залежать від мети контролю, специфіки діяльності суб'єкта господарювання, його масштабів та складності перевірки, процес його проектування вимагає врахування таких домінант:

1. Специфіки фінансово-господарської діяльності клієнта;
2. Визначення фокусу дослідження аудитора;
3. Раціонального залучення кадрового потенціалу до аудиторського процесу.

На етапі дослідження (вивчення) здійснюється експрес-діагностика та первинне оцінювання стану облікової системи та фінансової звітності аудійованого суб'єкта. На цій стадії аудитор акумулює необхідний інформаційний масив за допомогою інтерв'ювання, вивчення та аналітичного опрацювання звітних даних. Науково обґрунтований підхід вимагає застосування широкого методологічного інструментарію, зокрема методів аналізу та синтезу, індукції та дедукції, моделювання, аналогії, абстрагування, конкретизації, а також системного і функціонально-вартісного аналізу.

Одним із найбільш критичних етапів аудиту є оцінювання, під час якого фахівець акумулює репрезентативний масив даних про об'єкт дослідження. Це необхідно для їх подальшого аналізу та формування валідної професійної думки, що слугуватиме базисом для підсумкового висновку щодо достовірності

звітності. Накопичення доказової бази здійснюється через такі процедури, як інспектування, запити, зовнішні підтвердження, безпосереднє спостереження та аналітичні тести. У разі ідентифікації ознак суттєвих викривлень, помилок або деструктивних маніпуляцій (фальсифікацій) із показниками звітності, аудитор зобов'язаний оцінити їхній кумулятивний вплив та ініціювати додаткові процедури контролю.

Ключовими елементами фінансової звітності виступають баланс та звіт про фінансові результати, тоді як інші форми виконують функцію деталізації чи доповнення цих базових документів. При цьому визначальну роль у відображенні майнового та фінансового становища суб'єкта господарювання відіграє саме бухгалтерський баланс, оскільки показники будь-якої іншої форми звітності теоретично та практично інтегруються в його структуру. Цілі та методику аудиторської перевірки звітності систематизовано в таблиці.

Процедура підтвердження правдивості фінансових звітів базується на верифікації попередньої оцінки того, наскільки коректно в системі облікових рахунків відображено відомості про активи, зобов’язання, капітал, доходи, витрати та кінцеві результати діяльності підприємства. Формулюючи висновок щодо достовірності звітності, фахівець має досягти високого рівня впевненості у відсутності в ній суттєвих викривлень чи похибок. Водночас необхідно враховувати ризики, пов'язані з використанням вибіркового методу контролю, який створює ймовірність невиявлення навіть значних відхилень.

Факторами, що суттєво підвищують ризик зловживань та фальсифікації інформації в обліку та звітності, є:

- здійснення нехарактерних для суб’єкта господарювання операцій (зокрема тих, що проводяться наприкінці звітного періоду);
- використання заплутаних облікових схем та методологій;
- транзакції із зацікавленими (пов'язаними) особами;
- неналежне або суперечливе оформлення записів;

- здійснення торговельних операцій за цінами, що суттєво відхиляються від середньоринкових показників.

Фінальна стадія аудиторської перевірки передбачає узагальнення результатів та підготовку звітів, де фахівець формулює професійне судження щодо таких аспектів:

- відповідність організації бухгалтерського обліку нормам чинного законодавства;

- узгодженість облікових та звітних показників із затвердженою обліковою політикою установи;

- дієвість внутрішньої системи контролю замовника;

- точність та об'єктивність представлення в облікових реєстрах і звітах даних про активи, пасиви, капітал, витрати, доходи та прибутки (збитки) підприємства.

Підсумки перевірки фіксуються в аудиторському Звіті висновку, який підтверджує або спростовує достовірність поданих показників. Користувачам цієї інформації слід розуміти, що такий документ засвідчує реальний стан обліку та звітності на певну дату, проте не є запорукою чи прогнозом успішного функціонування підприємства у майбутньому.

Хоча аудитор надає професійну оцінку та формулює відповідний висновок, повнота відповідальності за складання, оформлення та подання фінансових звітів покладається безпосередньо на керівний апарат компанії. Проведення незалежної перевірки не знімає з менеджменту обов'язку щодо забезпечення правдивості наданої інформації.

Звіт аудитора про достовірність фінансової звітності об’єкта дослідження подано нами у додатку №2.

3.3. Можливості використанні ШІ в аудиті

Результати наукового пошуку засвідчують, що сучасна аудиторська діяльність перебуває на етапі докорінної трансформації під впливом

діджиталізації економічної системи. Цей процес зумовлює зміну методологічної парадигми й перехід від традиційного вибіркового контролю до суцільного моніторингу інформаційних масивів, що дозволяє суттєво підвищити рівень достовірності та точності результатів.

Відтак, інтеграція штучного інтелекту постає критично важливою умовою підвищення якості аудиту в умовах стрімкого збільшення обсягів інформації, оскільки вона уможливлює здійснення всебічного аналізу генеральної сукупності даних та виявлення складних, латентних закономірностей, недоступних для традиційних методів контролю.

МСА безпосередньо не містять окремого стандарту «про штучний інтелект», проте їхні чинні положення - особливо МСА 315 (переглянутий) та МСА 500 регулюють застосування автоматизованих інструментів і технік аналізу даних, які є основою сучасних технологій і ШІ в аудиті.

МСА 315 вимагає від аудитора розуміння діяльності компанії та її середовища, включаючи її ІТ-середовище. Аудитор використовує аналітику даних або ШІ на етапі оцінки ризиків для процедури оцінки ризиків . Стандарт дозволяє (і навіть заохочує) застосовувати автоматизовані інструменти для аналізу великих масивів транзакцій з метою виявлення незвичних патернів, кореляцій чи аномалій, які вказують на ризики суттєвого викривлення або шахрайства. Оскільки ШІ-моделі та алгоритми аналізу даних взаємодіють з обліковими системами клієнта (ERP), аудитор зобов'язаний оцінити ризики, пов'язані з використанням ІТ, зокрема надійність загальних засобів контролю ІТ . МСА 315 підкреслює, що результати роботи автоматизованих інструментів не замінюють професійне судження аудитора, а слугують основою для генерування гіпотез і фокусування уваги на зонах підвищеного ризику.

МСА 500 регулює вимоги до якості та надійності доказів, які отримує аудитор, у тому числі за допомогою цифрових інструментів Якщо алгоритм ШІ або інструмент аналізу даних опрацьовує всю генеральну сукупність транзакцій клієнта, аудитор повинен переконатися у достовірності вхідних даних . Аудитор

зобов'язаний протестувати засоби контролю за повнотою й точністю інформації, що вивантажується з систем клієнта для аналізу. Якщо дані неповні або спотворені, висновки ШІ-моделі будуть юридично та методично необґрунтованими.

Використання автоматизованих інструментів дозволяє перевіряти 100% операцій. МСА 500 розглядає такі тести як ефективніші порівняно зі статистичною вибіркою, але вимагає документального підтвердження критеріїв, за якими алгоритм відсіює «аномалії».

Застосування автоматизованих інструментів згідно з МСА тягне за собою специфічні вимоги до робочої документації аудитора. Аудитор повинен задокументувати, які саме параметри, фільтри чи правила пошуку використовувалися в програмному забезпеченні (наприклад, порогові значення сум, критерії нетипових дат тощо). У контексті вимог МСА щодо достатності аудиторських доказів, аудитор не може просто послатися на «висновок нейромережі». Він повинен самостійно перевірити економічний зміст виявлених системою аномалій і зафіксувати це в робочих документах. Згідно зі стандартами управління якістю (зокрема МСК 1 та МСА 220), підприємство повинна гарантувати, що персонал має достатню кваліфікацію для інтерпретації результатів роботи складних цифрових інструментів і розуміє обмеження таких моделей.

Міжнародні стандарти управління якістю МСК 1 (ISQM 1 «Управління якістю для аудиторських фірм, що проводять аудити чи огляди фінансової звітності, або виконують інші завдання з надання впевненості») та МСК 2 (ISQM 2 «Перевірки якості виконання завдань») повністю змінили концепцію контролю якості в аудиті. Перехід від пасивних політик до активного, ризик-орієнтованого підходу (Risk-Based Approach) безпосередньо стосується використання новітніх технологій, штучного інтелекту (ШІ) та аналізу великих масивів даних.

МСК 1 вимагає від керівництва аудиторської фірми створення надійної системи управління якістю (СУЯ), у межах якої технологічні ресурси та цифрові

інструменти підлягають жорсткому регулюванню. Підприємство зобов'язана ідентифікувати та оцінити ризики якості, пов'язані з використанням технологій. Наприклад: ризик прийняття помилкових рішень через хибні алгоритми ШІ, ризик несанкціонованого доступу до конфіденційних даних клієнтів у хмарних платформах або ризик надмірної довіри аудиторів до результатів роботи «чорної скриньки» алгоритму. Стандарт вимагає від фірми встановлювати політики та процедури щодо закупівлі, розробки, впровадження, обслуговування та використання програмного забезпечення, інструментів аналізу даних і ШІ. Технології повинні функціонувати належним чином і бути захищеними. Якщо підприємство використовує комерційні платформи аналізу даних, хмарні ERP-рішення або сторонні ШІ-моделі, МСК 1 вимагає перевіряти компетентність, можливості та об'єктивність таких постачальників, а також гарантувати дотримання стандартів кібербезпеки та конфіденційності. Підприємство повинна періодично перевіряти, чи ефективно працюють запроваджені цифрові інструменти на практиці, чи відповідають їхні результати професійним вимогам і чи вносяться необхідні виправлення у разі виявлення збоїв.

МСК 2 регулює призначення та діяльність особи, що здійснює перевірку якості виконання завдання Особа, яка проводить перевірку якості (EQR), повинна мати достатню та відповідну компетентність і можливості включно з розумінням технологій та інструментів аналізу даних, які використовувала аудиторська група. Якщо перевірка стосується складних моделей ШІ чи суцільного аналізу великих баз даних (Big Data), EQR зобов'язаний розуміти методологію їх роботи та обмеження.EQR має зберігати професійний скептицизм щодо того, як аудиторська група використовувала результати автоматизованих систем. Зокрема, перевіряється, чи не сталася підміна професійного судження сліпою вірою в «безпомилковість» комп'ютерного алгоритму. EQR повинен задокументувати, що він здійснив оцінку того, як аудиторська група опрацювала значні ризики, виявлені за допомогою цифрових

інструментів, і чи належним чином протестувала повноту та точність вихідних даних клієнта.

Впровадження новітніх технологій згідно з новими стандартами означає, що аудиторська підприємство більше не може просто «купити програму для аналізу даних». Вона зобов'язана документально оформити:

1. Хто і як тестував надійність цього програмного забезпечення.
2. Які навчання пройшов персонал для роботи з ним.
3. Які внутрішні протоколи контролю запобігають ризикам спотворення чи витоку даних.

Використання ШІ докорінно змінює методологію аудиту: професія переходить від вибіркової перевірки ретроспективних даних до безперервного моніторингу всіх операцій у реальному часі. Класичний аудит спирається на статистичну вибірку (наприклад, 5–10% транзакцій), що залишає ризик невиявлення помилок. Алгоритми машинного навчання дозволяють аналізувати 100% проводок, виписок і первинних документів за лічені хвилини. Моделі ШІ виявляють приховані кореляції, прогнозують імовірність банкрутства, касових розривів або суттєвого викривлення звітності ще на етапі планування аудиту, допомагаючи точно визначити зони підвищеного ризику. Системи фіксують нетипові патерни: проведення платежів у вихідні дні, дроблення сум під ліміти погодження, зв’язки з фіктивними контрагентами або ручне коригування проводок наприкінці звітного періоду. Технології обробки природної мови (NLP) та розпізнавання тексту зчитують тисячі договорів, актів та інвойсів, автоматично звіряючи дати, суми, умови постачання та податкові ставки з даними бухгалтерського обліку. Інтеграція ШІ-модулів безпосередньо в ERP-системи підприємства дозволяє здійснювати внутрішній і зовнішній контроль у режимі 24/7, а не лише раз на рік під час підготовки річної звітності.

В наступній таблиці проведемо порівняння видів аудиту.

Таблиця 3.4

Порівняння традиційного та ШІ-орієнтованого аудиту

Критерій	Традиційний підхід	Аудит із використанням ШІ
Охоплення даних	Репрезентативна вибірка операцій	Повна генеральна сукупність (100% даних)
Періодичність	Ретроспективно (раз на рік / квартал)	Безперервно або в режимі реального часу
Аналіз договорів	Вибіркове ручне вичитування ключових угод	Автоматичний скринінг усіх контрактів і пошук нестандартних умов
Роль аудитора	Збір доказів, звірка реєстрів, рутинні тести	Інтерпретація аномалій, професійне судження, нагляд за моделями

Проте існують ключові виклики та обмеження. За МСА, аудитор зобов'язаний задокументувати логіку отримання доказів. Якщо нейромережа позначає операцію як ризикову, але не може прозоро пояснити алгоритм рішення, такі докази важко використати у робочих документах. Алгоритми чутливі до «сміття на вході» (неповні бази, дублювання довідників контрагентів, нецифрові скани низької якості). Завантаження фінансової та податкової інформації клієнта у публічні хмарні моделі створює ризики витоку комерційної таємниці, що вимагає використання локальних або закритих корпоративних рішень. Професійні стандарти (МСА, вимоги Аудиторської палати України та Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю) лише адаптуються до регламентації відповідальності за помилки, допущені автоматизованими системами.

Рутинні функції (звірка сальдо, інвентаризація документації, базові аналітичні процедури) поступово переходять до алгоритмів. Водночас зростає цінність навичок, які ШІ не здатен замінити: професійного скептицизму, розуміння бізнес-моделі клієнта, оцінки складних облікових оцінок (наприклад, знецінення активів чи резервів під очікувані кредитні збитки), аналізу даних та валідації самих ШІ-інструментів.

Застосування ШІ в аудиторській діяльності створює не лише технологічні можливості, а й суттєві професійні, методологічні та етичні виклики. Воно безпосередньо зачіпає фундаментальні принципи Кодексу етики професійних

бухгалтерів (IESBA) - об’єктивність, професійну компетентність, конфіденційність та незалежність.

Етичні аспекти та загрози фундаментальним принципам (за Кодексом IESBA) наведемо у формі такої таблиці:

Таблиця 3.5

Етичні аспекти та загрози фундаментальним принципам в аудиті ШІ

Етичний принцип	Сутність загрози при використанні ШІ	Спосіб мінімізації ризику
Конфіденційність	Завантаження фінансової звітності, первинних документів або комерційних таємниць клієнта у відкриті публічні ШІ-сервіси, де дані можуть використовуватися для донавчання моделі та стати доступними третім особам.	Використання виключно локальних (on-premise) або закритих корпоративних ШІ-контурів із жорсткою забороною на збереження даних провайдером, а також попередня анонімізація інформації.
Професійна компетентність та належна ретельність	Використання аудитором складних аналітичних систем без розуміння алгоритмів їхньої роботи, математичних обмежень та припущень, закладених у модель.	Обов'язкове навчання персоналу методології перевірки цифрових інструментів і залучення ІТ-фахівців до аудиторської групи (згідно з МСА 620 та МСК 1).
Об’єктивність та незалежність	Загроза самоперевірки, якщо аудиторська підприємство перевіряє фінансову звітність клієнта за допомогою ШІ-моделі, яку ця ж підприємство (або її мережа) раніше розробила чи впровадила для цього клієнта.	Чітке розмежування послуг із розробки/впровадження ІТ-систем та проведення обов'язкового аудиту; суворе дотримання вимог щодо заборонених не аудиторських послуг.

Ключове етично-правове питання полягає у визначенні суб'єкта відповідальності у разі надання модифікованого чи помилкового аудиторського висновку через збій алгоритму. Жодні міжнародні чи національні стандарти (МСА, норми ЗУ про аудит) не дозволяють перекласти відповідальність за аудиторську думку на програмне забезпечення чи розробника ШІ. ШІ може виступати лише як допоміжний інструмент збору та первинної обробки даних, тоді як фінальна оцінка суттєвості, інтерпретація ризиків і формування аудиторського висновку є виключною прерогативою сертифікованого аудитора.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-практичного завдання, що полягає в удосконаленні методології бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та аудиту діяльності КНП в умовах сталого розвитку та цифровізації економіки, зокрема із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі ключові висновки:

1. Досліджено економічну сутність, зміст та класифікацію КНП в умовах реформування системи охорони здоров'я та сталого розвитку України. Визначено, що КНП функціонують як суб’єкти некомерційного господарювання комунальної форми власності, які поєднують суспільну місію надання якісних медичних послуг із принципами самоокупності та фінансової автономії. Встановлено, що їх діяльність спрямована не на отримання прибутку для розподілу, а на задоволення потреб населення та забезпечення соціальної стабільності.

2. Охарактеризовано обліково-аналітичне забезпечення управлінської діяльності КНП, доведено необхідність його адаптації до вимог сучасного бізнес-середовища. Обґрунтовано, що ефективне управління закладом охорони здоров'я потребує інтеграції даних фінансового, управлінського та податкового обліку для оперативного контролю за цільовим використанням коштів Національної служби здоров'я України (НСЗУ) та місцевих бюджетів.

3. Розглянуто порядок бухгалтерського обліку процесу створення (перетворення) бюджетних установ у КНП. Деталізовано специфіку формування статутного капіталу, передачі балансової вартості необоротних активів, інвентаризації майна та відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з оформлення правонаступництва, що дозволяє забезпечити безперервність діяльності підприємства та дотримання вимог податкового законодавства щодо збереження статусу неприбутковості.

4. Систематизовано методику бухгалтерського обліку поточної діяльності КНП із застосуванням загального Плану рахунків. Визначено порядок обліку доходів за договорами з НСЗУ (субрахунок 703), платних послуг і цільового фінансування (рахунок 48), а також групування витрат на надання медичних послуг (рахунок 90) та адміністративних витрат (рахунок 92). Узагальнено порядок закриття звітних періодів через рахунок 79 «Фінансові результати» та формування показників нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) на рахунку 44 з урахуванням заборони розподілу прибутку між засновниками.

5. Проведено аналіз фінансової звітності КНП, що дозволило оцінити їхній майновий стан, ліквідність, платоспроможність та ефективність використання ресурсів. Доведено, що використання стандартних форм фінансової звітності (Балансу та Звіту про фінансові результати) у поєднанні з коефіцієнтним аналізом дає змогу своєчасно виявляти ризики касових розривів, оцінювати фінансову стійкість підприємства та обґрунтовувати управлінські рішення щодо оптимізації витрат.

6. Досліджено організаційно-методичні засади проведення аудиту фінансової звітності КНП відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту (МСА) та стандартів управління якістю (МСК 1, МСК 2). Визначено особливості оцінки ризиків суттєвого викривлення (МСА 315) та збирання аудиторських доказів (МСА 500) щодо цільового використання бюджетних коштів та надходжень від НСЗУ, а також перевірки дотримання критеріїв неприбутковості згідно з п. 133.4 Податкового кодексу України.

7. Обґрунтовано перспективи використання технологій штучного інтелекту (ШІ) в аудиті діяльності КНП. Доведено, що впровадження алгоритмів машинного навчання, систем оптичного розпізнавання документів (OCR) та інструментів аналізу великих масивів даних (Big Data) дозволяє перейти від вибіркових перевірок до суцільного моніторингу господарських операцій, підвищити ефективність виявлення фінансових аномалій, ризиків фроду та

помилок в обліку, зберігаючи при цьому провідну роль професійного судження аудитора.

За результатами дослідження розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення обліку, аналізу та аудиту діяльності КНП, впровадження яких сприятиме підвищенню прозорості фінансової звітності та зміцненню фінансової стійкості комунальних закладів охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15](https://www.google.com/search?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15) (дата звернення: 18.11.2026).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 18.11.2026).

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12 (дата звернення: 18.11.2026).

4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 13. Ст. 110. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12 (дата звернення: 18.11.2026).

5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 18.11.2026).

6. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 9. Ст. 50. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19](https://www.google.com/search?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19) (дата звернення: 18.11.2026).

7. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України від

20.10.1999 р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99 (дата звернення: 18.11.2026).

8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99 (дата звернення: 18.11.2026).

9. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99 (дата звернення: 18.11.2026).

10. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00 (дата звернення: 18.11.2026).

11. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» : Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2004 р. № 817. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05 (дата звернення: 18.11.2026).

12. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_635201-13](https://www.google.com/search?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_635201-13) (дата звернення: 18.11.2026).

13. Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту та оцінки роботи підрозділів внутрішнього аудиту : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.03.2019 р. № 207. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0435-

19](https://www.google.com/search?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0435-19) (дата звернення: 18.11.2026).

14. Аналіз ефективності діяльності комунального підприємства: економічний і соціальний вимір. A-Economics. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/439 (дата звернення: 18.11.2026).

15. Аналіз та оцінка прозорості діяльності комунальних підприємств в умовах децентралізації. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 52. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/212 (дата звернення: 18.11.2026).

16. Аналіз діяльності комунальних підприємств та підходи до їх класифікації. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2023. Вип. 3(86). URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/271 (дата звернення: 18.11.2026).

17. Бойко О. Д. Застосування інструментів аналізу даних та штучного інтелекту в сучасному аудиті. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2025. Вип. 31(59). С. 90–97.

18. Бухгалтерський облік у ЗОЗ. Платформа Головбух. URL: https://buhplatforma.com.ua/rubric/149-buhgalterskiy-oblk-v-knp (дата звернення: 18.11.2026).

19. Варіанти обліку витрат на КНП. Інтерактивна бухгалтерія. URL: https://ibuhgalter.net/material/1717/31736 (дата звернення: 18.11.2026).

20. Витрати КНП ЗОЗ: Облік, собівартість та неприбутковий статус. Sys2biz. URL: [https://sys2biz.com.ua/news/vytraty-knp-zoz-oblik-sobivartist-ta-

neprybutkovyj-status/](https://sys2biz.com.ua/news/vytraty-knp-zoz-oblik-sobivartist-ta-neprybutkovyj-status/) (дата звернення: 18.11.2026).

21. Внутрішній контроль якості при наданні медичної допомоги в умовах реформування галузі. Міжнародний неврологічний журнал. 2023. Т. 19, № 2. С. 50–57.

22. Грицишен Д. О., Ткаченко Н. М. Трансформація обліково-аналітичного забезпечення закладів охорони здоров'я в статусі комунальних некомерційних підприємств. Облік і фінанси. 2024. № 2. С. 34–42.

23. КНП: організовуємо бух облік та визначаємо облікову політику. Будемо з обліком. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2018/september/issue-34/article-39167.html (дата звернення: 18.11.2026).

24. КНП «Тернопільська комунальна міська лікарня № 2». Opendatabot. URL: https://opendatabot.ua/c/05497361 (дата звернення: 18.11.2026).

25. Ковальова О. В., Мельник В. П. Особливості формування доходів і витрат КНП за програмою медичних гарантій НСЗУ. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 3(109). С. 78–85.

26. Комплексний облік і звітність для ЗОЗ–КНП. Дебет Плюс. URL: https://debet.com.ua/news/kompleksnyy-oblik-i-zvitnist-dlya-zoz-knp-abo-ne-finplanom-yedynym (дата звернення: 18.11.2026).

27. Краснікова Н. Г. Шляхи вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення діяльності комунальних некомерційних підприємств охорони здоров’я. Бізнес Інформ. 2020. № 9. С. 212–218. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-212-218

28. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : видання 2020 року : у 3 ч. / пер. з англ. ; Аудиторська палата України. Київ, 2020. Ч. 1. 1138 с.

29. Пантелеймонов М. В., Шевчук О. В. Особливості обліково-аналітичного забезпечення діяльності комунальних некомерційних підприємств охорони здоров'я. Економіка і держава. 2024. № 4. С. 45–52.

30. Петренко С. М. Аудит фінансової звітності комунальних некомерційних підприємств в умовах цифровізації економіки. Вісник економічної науки України. 2025. № 1. С. 112–119.

31. Роль служби внутрішнього аудиту в управлінні медичною організацією та оцінці ризиків. Наукові перспективи. 2024. № 5(47). С. 130–142.

32. Сміянов В. А. Особливості застосування внутрішнього аудиту в закладах охорони здоров'я. Репозитарій СумДУ. 2023. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/ (дата звернення: 18.11.2026).

33. Шевчук І. В., Сидорчук О. Г. Організація бухгалтерського обліку та контролю цільового фінансосування в закладах охорони здоров'я комунальної форми власності. Фінанси України. 2024. № 8. С. 62–74.